

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Júlia Kližanová

**Vzt'ah vlády Edwarda Heatha a odborov-
pokus o reformu?**

Bakalářská práce

Praha 2016

Autor práce: **Júlia Kližanová**

Vedoucí práce: **Mgr. Ján Váška**

Rok obhajoby: **2016**

Bibliografický záznam

KLÍŽANOVÁ, Júlia. *Vzťah vlády Edwarda Heatha a odborov-pokus o reformu?*. Praha, 2016. 27 s. Bakalárska práca (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut mezinárodných študií., Katedra evropských študií. Vedoucí bakalárskej práce Mgr. Ján Váška.

Abstrakt

V tejto práci sa autorka zaoberá vzťahom medzi odbormi a vládou Edwarda Heatha medzi rokmi 1970 až 1974. Táto práca sa bude venovať aj obdobiu, ktoré predchádzalo vláde Edwarda Heatha. Pôjde o stručný popis vývinu vzťahov medzi povojnovými vládami Veľkej Británie a odbormi. Autorka sa tu bude venovať Labouristickej vláde (1945-1951), Konzervatívnej vláde (1951-1964) a nakoniec opäť Labouristickej vláde (1964-1970). Obdobie vlády Konzervatívnej strany počas rokov 1970 až 1974 môžeme rozdeliť na dve časti, pričom prvá časť je vymedzená rokmi 1970 až 1972, v ktorých sa vláda pokúšala zmeniť politiku konsenzu a obmedziť vplyv odborov. Počas tohto obdobia bola prijatá hlavná časť legislatívy, ktorá mala za úlohu zlepšiť vzťah s odbormi a obmedziť ich vplyv. Ďalej sa táto práca bude venovať štrajku baníkov z roku 1972, ktorý znamenal obrat tejto politiky. Priestor bude venovaný aj posledným rokom vlády, počas ktorých už vláda nedokázala čeliť požiadavkám odborov, a ani zlej ekonomickej situácií. Najvýznamnejšou udalosťou tohto obdobia sa tak stal ďalší štrajk baníkov z roku 1974, ktorý mal za následok pád vlády Konzervatívnej strany. Cieľom tejto práce bude analyzovať príčiny neúspechu vlády Edwarda Heatha obmedziť vplyv odborov.

Abstract

In this thesis the author is concerned with relationship between trade unions and the Edward Heath government from 1970 to 1974. This thesis will be also concerned with period of time before the Edward Heath government. It will be describing the development of relationship between post-war governments and trade unions. The author will be describing the Labour party government (1945-51), Conservative party government (1951-64) and again the Labour party government (1964-70). We can divide the period of Conservative party government into two parts. During the first one, which is set between 1970 to 1972, the government was trying to change the post-war consensus and undermine the influence of trade unions. During this period the main part of legislation was introduced, which was aimed to improve the relationship with trade unions and limit its influence. Then the thesis will be concerned with miners strike in 1972, which led to the change of governments policy. It will be also describing the last years of the government. During these years the government was not able to challenge the demands of trade unions, as well, the bad economic situation. The most important event of this period was again miners strike in 1974, which led to the fall of Conservative party government. The aim of this thesis will be analyse the reasons of unsuccess of the Edward Heaths government to limit the influence of trade unions.

Klíčová slova

Veľká Británia, odbory, Edward Heath, reforma, Konzervatívna strana

Keywords

Great Britain, trade unions, Edward Heath, reform, Conservative party

Rozsah práce: 79 043

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Julia Kližanová

Poděkování

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcemu mojej bakalárskej práce Mgr. Jánovi Vaškovi za jeho odborné vedenie a cenné rady, ktoré mi poskytol pri jej vypracovávaní.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Júlia Kližanová
E-mail:	juliaklizanova@gmail.com
Studijní obor:	Medzinárodné teritoriálne štúdiá
Semestr a školní rok zahájení práce:	LS 2014/2015
Semestr a školní rok ukončení práce:	LS 2015/2016
Vedoucí bakalářského semináře:	Doc. PhDr. Michal Kubát, Ph.D.
Vedoucí práce:	Mgr. Ján Váška
Název práce:	Vzťah vlády Edwarda Heatha a odborov-pokus o reformu?
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek):	Táto práca sa bude zaoberať problematikou odborov a ich vzťahom k vláde vo Veľkej Británii. V povojnovom období sa vytvorila všeobecná zhoda medzi oboma hlavnými stranami Británie, a to Konzervatívnou stranou a Labouristickou stranou, na politike konsenzu. To znamenalo štátne zásahy do riadenia ekonomiky, znárodnenie významných podnikov a dôraz na welfare state. To umožnilo rast vplyvu odborov, ktoré dosiahli vrchol moci práve začiatkom sedemdesiatych rokov. Vláda Edwarda Heatha, ktorá bola práve vtedy pri moci sa z počiatku pokúšala o ich reformu, no po masovom štrajku v roku 1972, zmenila svoju politiku, a vrátila sa k politike konsenzu. Silnejšie nezhody s odbormi prinútili vládu vyhlásiť nové voľby, ktoré však viedli k odchodu Konzervatívnej strany do opozície. Tak si otázka reformy odborov musela počkať na svoje vyriešenie až do príchodu Margaret Thatcherovej.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek)	V tejto práci nedošlo k žiadnym výrazným zmenám od zadania projektu do odovzdania práce. Jedinou zmenou oproti priebežne odovzdávanej teze bolo vynechanie kapitoly oľhľadom na teóriu sociálneho štátu, ktorú nebolo potrebné použiť ako sa ukázalo počas písania práce, z dôvodov obsahových, ako aj nedostatočného rozsahu bakalárskej práce na túto kapitolu.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu):	Úvod Prehľad vzťahov medzi vládami Veľkej Británie a odbormi medzi rokmi 1945 až 1970 2. Konzervatívna vláda 1970-1974 a jej vzťah k odborom 3. Analýza príčin neúspechu vlády Edwarda Heatha obmedziť moc odborov Záver Summary Použitá literatúra
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):	Norman Lowe, „Mastering modern British history“, (Basingstoke: Macmillan, 1998).

K.Coates, T. Topham, „Trade Unions in Britain“, (Glasgow:Fontana Press, 1988).

David Kynaston, „Austerity Britain 1945-51“, (London:Bloomsbury, 2007).

Andrew Marr, „ A history of modern Britain“, (London: Macmillan, 2007).

John Charmley, „A history of conservative politics since 1830“, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Brian Harrison, „Finding a role?: the United Kingdom, 1970-1990“, (Oxford: Clarendon Press, 2011).

Brian Harrison, „Seeking a role. The United Kingdom 1951-1970“, (Oxford:Clarendon Press, 2009).

Robert Taylor, „The Fifth Estate-Britains Unions in the Seventies“, (London:Routledge&Kegan Paul, 1978).

D. Della Port, M. Keating, „Approaches and methodologies in the social sciences: a pluralist perspective“, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

**„Growth of GDP“, Office for National Statistics
<http://www.ons.gov.uk/ons/rel/elmr/explaining-economic-statistics/long-term-profile-of-gdp-in-the-uk/sty-long-term-profile-of-gdp.html> (stiahnuté 5.4.2016)**

**„A Better Tomorrow“, Conservative party manifesto,
<http://www.conservativemanifesto.com/1970/1970-conservative-manifesto.shtml> (stiahnuté 6.5.2016)**

Margaret Thatcher, „Margaret Thatcher – The Autobiography“, (London:Harper Press, 1995).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Úvod	2
1. Prehľad vzťahov medzi vládami Veľkej Británie a odbormi medzi rokmi 1945 až 1970	4
1.1. Úvod do problematiky odborov	4
1.2. Labouristická vláda 1945-1951	5
1.3. Konzervatívna vláda 1951 – 1964	7
1.4. Labouristická vláda 1964-1970	9
1.5. Zhrnutie	10
2. Konzervatívna vláda 1970-1974 a jej vzťah k odborom	11
2.1. Prvé roky vlády 1970-1972	11
2.1.1. Voľby 1970	11
2.1.2. Ekonomický vývoj	12
2.1.3. Vzťah vlády a TUC	13
2.1.4. Nová legislatíva týkajúca sa odborov	14
2.1.5. Štrajky	15
2.2. Štrajk 1972	15
2.3. Posledné roky vlády 1973-1974	17
2.3.1. Ekonomický vývoj 1973	17
2.3.2. Vzťah vlády a odborov	18
2.3.3. Koniec vlády	19
2.3.4. Zhrnutie	19
3. Analýza príčin neúspechu vlády Edwarda Heatha obmedziť moc odborov	19
Záver	23
Summary	24
Použitá literatúra	26

Úvod

V tejto práci sa budem zaoberať vzťahom medzi vládou Edwarda Heatha a odbormi. Po druhej svetovej vojne sa Konzervatívna a Labouristická strana dohodli na spoločných prioritách, ako podpora plnej zamestnanosti, sociálneho štátu a zmiešanej ekonomiky. Pre túto zhodu ohľadom spoločných priorít sa zaužíval názov politika konsenzu¹. Tá bola dodržiavaná všetkými povojnovými vládami až do roku 1970, keď voľby vyhrala Konzervatívna strana na čele s Edwardom Heathom, ktorá išla do volieb s novými cieľmi politiky ako zníženie daní, zníženie sociálnych výdajov a už žiadne dotácie neefektívnym podnikom. Veľkou témou bola práve aj úprava vzťahov s odbormi. Zo začiatku sa vláda pokúšala presadzovať svoju novú politiku, no nakoniec bola nútená ju opustiť a vrátiť sa k politike konsenzu. Prinútili ju k tomu práve zlé vzťahy s odbormi, ktoré stálymi štrajkami poškodzovali ekonomiku Británie a čoraz viac tlačili na vládu pri svojich požiadavkách. Vláda sa stala slabším partnerom pri rokovaní s odbormi, až nakoniec bola nútená vyhlásiť nové voľby na potvrdenie svojho postavenia, po ktorých sa jej už nepodarilo zostaviť vládu. Výskumnou otázkou tejto práce preto je, aké boli príčiny neúspechu vlády Edwarda Heatha zreformovať odbory.

V tejto práci je použitá metóda historickej analýzy. Tá vychádza z historického inštitucionalizmu, ktorý sa pomocou empirického výskumu minulosti snaží zistiť aký efekt majú inštitucionálne štruktúry (v tomto prípade odbory) na politické rozhodnutia. Táto metóda sa snaží pomocou historických záznamov a kontextu o vysvetlenie určitého špecifického prípadu, v tomto prípade o vysvetlenie vzťahu vlády a odborov vo Veľkej Británii.²

V prvej kapitole tejto práce budem popisovať ako sa vyvíjal vzťah medzi vládami Veľkej Británie a odborov medzi rokmi 1945 až 1970. Konkrétne sa budem venovať Labouristickej vláde v rokoch 1945 až 1951, Konzervatívnej vláde v rokoch 1951 až 1964 a nakoniec Labouristickej vláde v rokoch 1964 až 1970.

V druhej kapitole už budem popisovať samotnú vládu Edwarda Heatha a jej vzťah k odborom. Najskôr sa budem venovať prvým rokom vlády- 1970 až 1972, v ktorých sa vláda snažila o presadzovanie toho s čím išla do volieb, a to bol odklon od politiky konsenzu a zlepšenie vzťahu s odbormi. V tomto období aj vláda prijala významný Zákon o pracovnoprávných vzťahoch – *Industrial Relations Act*, od ktorého si sľubovala, že napomôže obmedziť moc odborov. V ďalšej časti sa budem venovať štrajku baníkov, ktorý sa uskutočnil v roku 1972 a znamenal významný predeľ v politike vlády Konzervatívnej strany, keď po tomto štrajku môžeme pozorovať opätovný návrat vlády k politike konsenzu. Ďalej sa v tejto kapitole budem venovať posledným rokom vlády- 1973 až 1974, v ktorých vláda už nedokázala presadiť svoje návrhy a čoraz viac ustupovala požiadavkám odborov. To vyvrcholilo ďalším štrajkom baníkom v roku 1974, ktorého následkom boli vyhlásené nové voľby, po ktorých už Konzervatívna strana nedokázala zostaviť vládu.

Nakoniec sa v poslednej kapitole pokúsim analyzovať príčiny neúspechu vlády Edwarda Heatha obmedziť moc odborov.

Táto práca sa opiera predovšetkým o sekundárne zdroje. Boli tu použité knihy od Briana Harrisona - „*Finding a role?: the United Kingdom, 1970-1990*“ a „*Seeking a role. The United Kingdom 1951-1970*“, ktoré sú rozsiahlymi štúdiami Veľkej Británie v daných obdobiach. Autor sa venuje problematike odborov hlavne v kapitolách *Industry and Commerce*, z ktorých boli čerpané informácie ohľadom príjmovej politiky. Kniha od Davida Kynastona- „*Austerity Britain 1945-51*“ sa zaoberá danou problematikou iba málo, môžeme tu nájsť niekoľko

¹ Brian Harrison, „*Seeking a role. The United Kingdom 1951-1970*“, (Oxford:Clarendon Press, 2009), s. 437.

² D. Della Port, M. Keating, „*Approaches and methodologies in the social sciences: a pluralist perspective*“, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), s. 148.

informácií, ktoré sú však zahrnuté v kapitolách, ktoré sa zaoberajú ekonomikou či politikou. Ďalej tu bola použitá kniha od Andrewa Marra, „*A history of modern Britain*“, ktorá sa venuje celkovému vývoju Británie v povojnovom období. Boli z nej použité informácie, ktoré sa týkajú predovšetkým ekonomického vývoja. Tiež treba spomenúť knihu Normana Lowa - „*Mastering modern British history*“, ktorá je faktografickým predstavením britskej histórie, a boli z nej čerpané údaje ohľadom politického a ekonomického vývoja Británie. Hlavným zdrojom, z ktorých boli čerpané informácie o odboroch bola kniha autorov K.Coatesa a T. Tophama - „*Trade Unions in Britain*“. Autor tu problematiku odborov rozdeľuje do rôznych oblastí ako napr. kolektívne vyjednávanie, štruktúra odborov, príjmová politika či vývoj TUC. V jednotlivých kapitolách je uvedený postoj odborov k danej oblasti, ako aj postoj vlády. Doplnkovým zdrojom informácií o odboroch bola kniha Roberta Taylora - „*The Fifth Estate - Britains Unions in the Seventies*“. Tá sa pomerne detailne zaoberá odbormi počas sedemdesiatych rokov. V prvej časti sa zaoberá vnútornou štruktúrou a činnosťou odborového hnutia. Druhá časť knihy charakterizuje a opisuje jednotlivé odborové únie. Ani jeden z použitých sekundárnych zdrojov sa nezaobrá výskumnou otázkou tejto práce, ale venujú sa iba celkovému pohľadu na odbory. Ďalej tu bol použitý aj internetový zdroj oficiálnej stránky TUC – unionhistory.info. V práci boli použité aj primárne zdroje, napr. údaje Úradu pre národnú štatistiku (*Office for National Statistics*), dokumenty Národného archívu (*The National Archive*) či Výročná správa TUC z roku 1970.

1. Prehľad vzťahov medzi vládami Veľkej Británie a odbormi medzi rokmi 1945 až 1970

1.1. Úvod do problematiky odborov

Na tomto mieste by som sa chcela predstaviť štruktúru odborov vo Veľkej Británii a prvotnú legislatívu týkajúcu sa tejto oblasti. Tradičné členenie rozdeľuje odbory na tri typy – remeselné, priemyselné a všeobecné odbory. Remeselné odbory sú založené na princípe regrutovania členov z určitého kvalifikovaného odvetvia, do ktorého je zvyčajne zabezpečený vstup pomocou vyučenia. Výhodou takýchto odborov je kontrola počtu vyučených ľudí a kontrolou dĺžky a podoby vyučenia, odbory môžu kontrolovať ponuku určitého typu práce, a tým môžu silno ovplyvňovať cenu práce. Keďže ich cieľom je kontrola množstva ponuky pracovnej sily, nesnažia sa o maximálnu veľkosť, a tým tu nevznikajú administratívne problémy či problémy s komunikáciou. Zároveň je ich malá veľkosť nevýhodou, a to predovšetkým v ich malom politickom význame – pri hlasovaní v TUC (*Trade Union Congress* – organizácia, v ktorej sú združené odborové únie Veľkej Británie) alebo na konferenciách Labouristickej strany.

Priemyselné odbory sú organizáciou, ktorej cieľom je nabrať všetkých pracovníkov daného priemyselného odvetvia, nezáväziac pritom na ich konkrétnej práci. Sem patria napr. *National Union of Railwaymen*, *The National Union of Public Employees* či *The National Union of Mineworkers*. Ich výhodou je početnosť členov a jednotnosť v rámci jedného odvetvia. Medzi ich nevýhody patrí to, že začali pôsobiť neskôr ako remeselné či profesné odbory, ktoré pôsobili v rámci viacerých odvetví, a preto mali priemyselné odbory problém sa presadiť ako organizácia zastupujúca záujmy svojich členov. Ďalšou nevýhodou je to, že je ťažké určiť hranice medzi jednotlivými odvetviami.

Všeobecné odbory naberajú svojich členov naprieč všetkými obormi a profesiami. Sú dostatočne flexibilné a dokážu reagovať na ekonomické aj technologické zmeny. Dve najväčšie odborové únie patriace k tomuto druhu vznikli koncom 19. storočia, keď začali združovať skupiny nekvalifikovaných robotníkov. V súčasnosti sú to *Transport and General Workers Union* a *National Union of Gasworkers and General Labourers of Great Britain and Ireland*. Chýbajúce obmedzenia týkajúce sa vstupu do odborov, im dovolili narásť do veľkých rozmerov a adaptovať sa na meniace sa podmienky. Ich veľkosť im tiež zaručovala veľký politický vplyv pri kolektívnom vyjednávaní. No veľkosť taktiež spôsobovala problémy, napr. pri riešení administratívnych problémov. Tento druh odborov je tiež zraniteľnejší v časoch nezamestnanosti ako viac špecializované odbory.³

Prelomovým zákonom, ktorý sa týkal odborov bol zákon prijatý v roku 1875 (*Conspiracy and Protection of Property Act*), ktorý vynímal činnosť odborov spod trestného práva a dal ju pod správu občianskeho práva. To znamenalo, že štrajkovanie odborov, už viac nebolo posudzované ako ilegálna a trestná činnosť. Prvým zákonom, ktorý priznal odborom právo na štrajk bol *the Trades Disputes Act* z roku 1906, a tiež im priznal širokú škálu imunity na ich činnosť. Ďalším zákonom, ktorý dopĺňal zákon z roku 1906, bol zákon z roku 1913 – *the Trade Union Act*, ktorý priznával odborom právo míňať prostriedky na politickú činnosť, ale iba zo špeciálneho účtu, nie z všeobecných prostriedkov. Tieto práva priznané odborom boli pozastavené zákonom z roku 1927 (*Trades Disputes and Trade Unions Act*), ktorý bol prijatý v dôsledku veľkého celonárodného štrajku z roku 1926.⁴ Ten zakazoval odborom, ktoré pôsobili v štátnej správe pripojiť sa ku Kongresu odborov (*Trade Union Congress*), generálne

³ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, (Glasgow: Fontana Press, 1988), s. 41-50.

⁴ *Ibidem*, s. 303-305.

štrajky ako aj sympatizujúce akcie boli zakázané a boli tu aj reštrikcie na protesty, ktoré by mali za cieľ ohroziť fungovanie úradu.⁵

Čo sa týka kolektívneho vyjednávania, tak prvé z nariadení, ktoré upravovali túto oblasť boli *Fair Wages Resolutions* v roku 1891, ktoré ustanovovali, že vládni dodávatelia musia zohľadniť všeobecne platné podmienky daného odvetvia. Ďalším bolo prijatie *the Trades Boards Act* v roku 1909, ktorý vytvoril mechanizmus pre určenie minimálnej mzdy v určitých odvetviach (krajčírí, vyrábanie reťazi a iné).⁶ Po druhej svetovej vojne boli tieto Hospodárske rady (*Trade Boards*) zmenené na Mzdové rady (*Wage Councils*), a tieto pretrvali až do roku 1993. Ďalšou inštitúciou kolektívneho vyjednávania boli Združené priemyselné rady (*Joint Industrial Councils*), ktoré boli založené v dôsledku odporúčaní Whitleyho správy z roku 1916-17.⁷

Začiatok Kongresu odborov (*Trade Union Congress*) môžeme priradiť k roku 1868, keď sa *Manchester and Salford Trades Councils* zhromaždili, čo sa premenilo do prvej zo série konferencií odborov. Čoskoro bol vytvorený aj Parlamentný výbor, ktorý zastupoval záujmy odborov v parlamente. V roku 1899 sa z tejto organizácie vyčlenila *General Federation of Trade Unions* a *Labour Representation Committee*, z ktorého v roku 1906 vznikla Labouristická strana. V roku 1920 po štrukturálnej reforme vznikol Všeobecný výbor TUC (*General Council*), ktorý bol zvolený z pridružených odborových únií, a tie boli rozdelené do 17 hospodárskych skupín (*Trade Groups*). Táto reforma dala TUC právo koordinovať činnosť odborov, ale zároveň neohrozila individuálne práva jednotlivých odborových únií.⁸

1.2. Labouristická vláda 1945-1951

Voľby v roku 1945 vyhrala Labouristická strana presvedčivým víťazstvom, keď získala 393 miest oproti 213 miestam, ktoré získala Konzervatívna strana. Toto víťazstvo bolo pomerne nečakané, keďže sa skôr očakávalo víťazstvo Konzervatívnej strany, na ktorej čele stál Winston Churchill, človek, ktorý dovedol Veľkú Britániu k víťazstvu v druhej svetovej vojne. Dôvodom tejto porážky bola malá obľúbenosť Konzervatívcov a rozdielnosť oboch hlavných strán v prístupe k Beveridgovej správe⁹. Táto správa bola predložená v roku 1942 a obsahovala ciele zlepšenia sociálnej politiky. Výbor pod vedením sira Beveridga označil za najväčšie problémy núdzu, chorobu, ignoranciu, nečistotu a nezamestnanosť. Správa navrhovala tieto problémy vyriešiť pomocou zavedenia schémy poistenia, detských prídavkov, stavbou nových domov, zavedením národnej zdravotnej služby, politiky plného zamestnania a stredného vzdelania pre všetkých.¹⁰ Konzervatívci sa k tejto správe správali pomerne vlažne, na rozdiel od Labouristov, ktorý ju zaradili do svojho programu. Tým ponúkli ľuďom, to po čom po vojne túžili – prácu pre všetkých, množstvo nových domov a národnú zdravotnú službu.

Novým premiérom sa stal Clement Attlee. S touto vládou je najviac spájané zavedenie sociálneho štátu vo Veľkej Británii, ktorého základy boli zavedené do roku 1948. Zvyčajne sa predpokladá, že Labouristická strana vychádzala z Beveridgovej správy, avšak už v roku 1942 na straníckej konferencii, strana predstavila svoj vlastný sociálny program, ktorý zahŕňal obsiahlu schému sociálneho zabezpečenia, rodinných prídavkov a Národnú zdravotnú službu. Práve posledne zmienená Národná zdravotná služba (*National Health Service*) bola najväčším

⁵ Ibidem, s. 306-307.

⁶ Ibidem, s. 305-306.

⁷ Ibidem, s. 176-178.

⁸ Ibidem, s. 107-115.

⁹ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, (Basingstoke: Macmillan, 1998), s. 474-487.

¹⁰ Ibidem, s. 467-468.

úspechom labouristickej vlády. Tento systém bol funkčný od júla 1948 a za jeho zavedením stál vtedajší minister zdravotníctva Aneurin Bevan. Predstavoval bezplatnú zdravotnú starostlivosť pre všetkých. Bol financovaný prevažne z daní a menšia časť pochádzala od prispievateľov do systému národného poistenia. Pre zabezpečenie rovnej úrovne zdravotnej starostlivosti vo všetkých častiach krajiny, boli nemocnice zoštatnené a územie Veľkej Británie bolo rozdelené na časti, ktoré kontrolovali regionálne nemocničné rady.¹¹ Ukázalo sa však, že systém bude stáť viac ako sa pôvodne predpokladalo. Len v prvom roku jeho existencie stál 400 miliónov libier. Zvyšujúce sa náklady donútili vládu v roku 1951 porušiť zásadu bezplatnosti pri predpisovaní okuliarov a falošných zubov, keď polovičku nákladov začali niesť pacienti.

Ďalším významným počinom tejto vlády bolo prijatie zákona o národnom poistení (*National Insurance Act*) v roku 1946. Tento zákon rozširoval už v roku 1911 prijatý zákon o všetkých dospelých osobách. Poistenie bolo povinné, a ako protiváhu platenia poistného, bola každá osoba oprávnená poberať sociálne dávky počas choroby či nezamestnanosti, dôchodky (pre mužov od 65 a pre ženy od 60), dôchodky pre vdovy a siroty, či materskú.

Závažnou témou, ktorou sa musela labouristická vláda zaoberať, bola aj problematika bývania. Británia mali značný nedostatok nových domov, keď len počas vojny bolo zničených 700 000 domov. Napriek ťažkostiam (nedostatok materiálu) sa vláde podarilo v roku 1946 postaviť 55 400 nových domov, v roku 1947 to už bolo 140 000, v roku 1948 to bolo 284 000 a medzi rokmi 1949-51 vláda priemerne za rok postavila 200 000 nových domov. Aj napriek veľkému úsiliu sa nepodarilo postaviť dostatok nových domov, a Veľká Británia stále pociťovala ich nedostatok.¹²

Labouristická vláda sa tiež venovala zoštatneniu dôležitých odvetví, ktoré ako verila, mali patriť štátu. Ako prvá bola zoštatnená Bank of England v roku 1946. Po nej nasledovali letecká preprava, baníctvo a telegrafické služby. Ďalej v roku 1948 bola zoštatnená vnútroštátna doprava, výroba a poskytovanie elektriny ako aj plynu. Vlode sa taktiež podarilo zoštatniť výrobu železa a ocele, no to bolo zrušené v roku 1953 Konzervatívami.¹³

Celkovo sa vláda snažila zaviesť v Británii silnú kontrolu ekonomiky. V prvých rokoch po vojne bol v Británii nedostatok potravín a boli pridelované na prídely. Ešte aj v roku 1951 boli na prídely mäso, slanina, maslo, čaj a cukor. Na prídely boli aj stavebné materiály, takže najskôr boli stavané a obnovené dôležité budovy ako školy či továrne. Ďalej boli kontrolované aj zisky, dôchodky a úrokové miery, ako aj cudzie meny. Taktiež bolo kontrolované aj množstvo importu, na udržanie vyrovnej obchodnej bilancie.¹⁴ V roku 1949 bola dokonca libra devalvovaná z ceny 4,03 dolára za jednu libru na cenu 2,80.¹⁵

Čo sa týka problematiky odborov, tak najvýznamnejším počinom vlády v tejto oblasti, bolo odvolanie zákona z roku 1927 (*Trades Disputes and Trade Unions Act*), ktorý značne obmedzoval pôsobnosť odborov. V platnosť boli znovu uvedené zákony z roku 1906 (*the Trade Union Act*) a 1913 (*the Trades Disputes Act*). Tie opäť dali odborom právo na štrajk, posilnili ich práva a imunitu, ako aj im bolo umožnené míňať prostriedky na politickú činnosť.¹⁶ Kolektívne vyjednávanie o mzdách medzi vládou a odbormi sa odohrávalo v Mzdových radách – *Wage Councils* a v Združených priemyselných radách – *Joint Industrial Councils*. Do roku 1946 bolo do tohto mechanizmu vyjednávania o mzdách zapojených okolo 15 miliónov pracovníkov – 70% práceschopnej populácie.¹⁷ Vláda nemala žiadnu formálnu

¹¹ David Kynaston, „*Austerity Britain 1945-51*“, (London: Bloomsbury, 2007), s. 145-146.

¹² Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 474-487.

¹³ David Kynaston, „*Austerity Britain 1945-51*“, s. 139.

¹⁴ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 474-487.

¹⁵ „Pound devalued 30 per cent“, www.theguardian.com (stiahnuté 28.3.2016)

¹⁶ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 306-307.

¹⁷ *Ibidem*, s. 176-178.

mzdovú politiku, vyjednávanie o mzdách bolo vo veľkej miere ponechané na odbory a zamestnávateľov. Odbočením od tejto línie predstavovala dohoda medzi TUC a vládou z roku 1948 o zmrazení miezd na 2,5 roka v dôsledku zlej ekonomickej situácie.¹⁸

Spory medzi odbormi a zamestnávateľmi boli prvýkrát formálne riešené na arbitrážnom súde, ktorý bol zriadený v roku 1919 zákonom o priemyselnom súde (*Industrial Court Act*). Tento súd riešil uvedené spory až do roku 1975, keď bol nahradený Centrálnou arbitrážnou komisiou (*Central Arbitration Committee*).¹⁹

Čo sa týka celkového vývoja, tak aj napriek určitým úspechom vlády, obyvateľstvo začalo byť nespokojné s jej politikou. Stále tu boli problémy ako potravinové prídely, nedostatok nových domov, zvyšujúce sa náklady na život, ako aj predĺženie povinnej vojenskej služby z 18 mesiacov na 2 roky (kvôli vojne v Kórei). Konzervatívci tiež išli do volieb s atraktívnym programom, v ktorom sľubovali postaviť 300 000 nových domov každý rok, dať ľuďom viac červeného mäsa a oslobodiť ľudí od socialistických pravidiel a obmedzení.

Táto nespokojnosť s labouristickou vládou zapríčinila prehru Labouristickej strany vo voľbách roku 1951. Labouristi však prehrali veľmi tesne, keď získali 292 kresiel oproti 311, ktoré získala Konzervatívna strana.²⁰

1.3. Konzervatívna vláda 1951 – 1964

Premiérom novej konzervatívnej vlády sa stal Winston Churchill. Význačným pre toto obdobie sa stala politika konsenzu. To znamenalo, že politiky obidvoch hlavných britských strán sa v ničom podstatnom od seba nelíšili. Môžeme povedať, že tento konsenzus vznikol už za druhej svetovej vojny, keď Konzervatívci a Labouristi vytvorili spoločnú koalíciu. To pretrvalo aj počas labouristickej vlády po vojne, keď jediný vážnejší rozpor medzi oboma stranami nastal ohľadom zoštátnenia priemyslu výroby železa a ocele. Taktiež konzervatívna vláda dodržovala politiku konsenzu, keď udržala, či dokonca rozšírila sociálny štát, akceptovala politiku plnej zamestnanosti a zmiešanej ekonomiky. Jedinou zmenou bolo znovu sprivatizovanie oceli v roku 1953. Táto politika konsenzu sa udržala až do roku 1975, keď bola zvolená pravicovo orientovaná premiérka Margaret Thatcherová.²¹

Winston Churchill odovzdal post premiéra Anthonymu Edenovi, keď v roku 1955 odišiel do dôchodku. Ten následne vyhlásil voľby, v ktorých Konzervatívna strana potvrdila svoje víťazstvo z roku 1951, a dokonca zvýšila svoju väčšinu v parlamente o 58 kresiel. Avšak Anthony Eden bol prinútený rezignovať v roku 1957, po jeho nepodarenom zvládnutí Suezskej krízy v roku 1956. Po ňom sa stal premiérom Harold Macmillan. Pod jeho vedením sa strana zotavila s porážky pri Sueze, ekonomika rástla, ako aj životná úroveň obyvateľstva. To dopomohlo k ďalšiemu presvedčivému víťazstvu Konzervatívnej strany vo voľbách v roku 1959.²² Onedlho však ekonomika začínala stagnovať a v roku 1963 bolo 900 000 ľudí bez práce. Taktiež Macmillan bol kvôli svojmu veku a zlému zdraviu nútený rezignovať, a na jeho miesto premiéra bol dosadený Sir Alec Douglas-Home. Ten bol premiérom len jeden rok, do volieb v roku 1964, ktoré Konzervatívna strana prehrala.

Konzervatívna vláda vyvíjala len malú legislatívnu aktivitu smerom k odborom, keď neboli zavedené chýbajúce zákony ohľadom kolektívneho vyjednávania. Nespokojnosť s vládou a ekonomickou situáciou vyústila v roku 1955 v Británii podľa mnohých do najväčšieho štrajku po generálnom štrajku z roku 1926. V tomto štrajku z roku 1955 štrajkovali stavbári lodí a strojár, združení v odborom hnutí ASLEF. Ďalším celonárodným štrajkom bol štrajk

¹⁸ David Kynaston, „*Austerity Britain 1945-51*“, s. 453.

¹⁹ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 201.

²⁰ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 474-487.

²¹ Ibidem, s. 474-487.

²² Brian Harrison, „*Seeking a role.*“, s. 439-441.

vodičov autobusov v roku 1957. V tomto období bolo vládou prijatých niekoľko legislatívnych ako aj regulačných opatrení týkajúcich sa zamestnania. V roku 1963 bol prijatý *Contracts of Employment Act*, ktorý požadoval od zamestnávateľov, aby dali robotníkom určitú minimálnu lehotu, v ktorej ich mali upozorniť, že sa chystajú ukončiť s nimi pracovný vzťah. Tiež tento zákon ustanovoval, že zamestnávatelia musia dať robotníkom písomný záznam zmluvy, v prípade, že bola uzavretá len ústne, a nie písomne. Faktorom, ktorý umožnil bližšiu spoluprácu vlády a odborov bola zmena vo vedení odborov, keď sa v roku 1960 dostal do vedenia TUC George Woodcock, ktorý bol viac naklonený vstúpiť do viac formálneho vzťahu s vládou, ako jeho predchodca Vincent Tewson. Preto bolo aj možné, že odbory reagovali na pozvanie vlády z roku 1961, ktorým vláda pozývala odbory aj zamestnávateľov k spoločnej koordinácii ekonomickej politiky. Tak sa stalo, že v roku 1962 sa odbory stali súčasťou *National Economic Development Council*.²³ Avšak už odmietli byť súčasťou *National Incomes Commission*, ktorá bola založená v roku 1962 a mala dohliadať na reguláciu miezd ako súčasť plánu vlády predstaviť efektívnu, protiinflačnú príjmovú politiku. Pre nezáujem odborov, ako aj zamestnávateľov byť jej súčasťou, bola v roku 1965 zrušená.²⁴ K nezáujmu odborov pripojiť sa k tejto komisii prispievala aj obava, že politika príjmu by bola určovaná v prospech zamestnávateľov na úkor zníženia životných štandardov robotníkov. Ďalším dôvodom bol politického charakteru, keď odbory odmietli otvorene spolupracovať s Konzervatívnou stranou, napriek tomu, že zaostávajúca ekonomika Británie by to potrebovala. Taktiež tu bola dôležitá úloha Labouristickej strany, ktorá podporovala odbory v odmietavom postoji, keďže si chcela ponechať riešenie platovej otázky do volieb, kde sa chcela Labouristická strana prezentovať ako jediná, ktorá ju dokáže vyriešiť.²⁵ Konzervatívna vláda sa snažila o dohodu s odbormi, týkajúcej sa dobrovoľného obmedzenia mzdy. To sa však stretlo s malou podporou od odborov, ktoré odmietali prijať návrhy vládnej inštitúcie *Council on Prices, Productivity and Incomes*. Vláda sa ďalej v roku 1961 pokúsila o priamejšiu kontrolu miezd uvedením tzv. *Pay Pause*, ktorá nemala štatutárnu silu, ale vláda použila na presadenia svojho návrhu svoj vplyv vo verejnom sektore. V roku 1962 sa vláda pokúsila ustanoviť dlhodobjšiu mzdovú politiku. Navrhla v nej každoročný rast miezd o 2-2,5% a založila Národnú príjmovú komisiu (*National Incomes Commission*), avšak táto komisia, ako už bolo spomenuté vyššie, bola bojkotovaná zo strany TUC, a po nástupe labouristickej vlády v roku 1964 bola zrušená.²⁶

V rokoch 1962-3 sa TUC pokúsili o štrukturálnu reformu odborov, ktorá mala za cieľ ich lepšiu organizáciu a spojenie menších odborových organizácií dokopy, no pre odpor všeobecných a remeselných odborov sa neuskutočnila. Tento pokus podnietil určité spojenia, ale odbory v Británii zostali aj naďalej roztrieštené, a až v 70-tych rokoch nastáva ich spájanie.²⁷

V oblasti ekonomiky Konzervatívna vláda tiež čelila viacerým neúspechom. Boli to nedostatok financií v dôležitých odvetviach priemyslu a znižujúca sa konkurencieschopnosť niektorých odvetví, ako výroba textilu či stavba lodí. Ako bolo spomenuté už vyššie, v dôsledku ekonomickej stagnácie dosiahla nezamestnanosť v roku 1963 hodnotu 900 000 ľudí. Taktiež obchodná bilancia dosiahla v roku 1964 rekordný deficit 748 miliónov libier. Treba tu tiež spomenúť zamietnutie vstupu do Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1957, ktorý mal dopad na britskú produkciu a export.

²³ „TUC timeline – 1945-1960“, www.unionhistory.info (stiahnuté 2.3.2016)

²⁴ The Cabinet Papers 1915-1988 – Glossary, http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/help/glossary-n.htm#National_Incomes_Commission (stiahnuté 14.4.2016)

²⁵ „TUC timeline – 1945-1960“, www.unionhistory.info (stiahnuté 2.3.2016)

²⁶ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 206-207.

²⁷ *Ibidem*, s. 60-61.

Celková nespokojnosť s vládou Konzervatívnej strany spôsobila ich prehru v nasledujúcich voľbách v roku 1964.²⁸

1.4. Labouristická vláda 1964-1970

Nová labouristická vláda vzišla z volieb v roku 1964, keď porazila Konzervatívnu stranu a v parlamente získala väčšinu iba o 4 kreslá. Preto sa Labouristická strana rozhodla vyhlásiť nové voľby v roku 1966, ktoré vyhrala už s väčším náskokom, keď získala 363 kresiel oproti 253 kreslám konzervatívcov. Premiérom novej vlády sa stal Harold Wilson.

Labouristická vláda zdedila deficit obchodnej bilancie v hodnote 800 miliónov libier. Británia si bola nútená požičať od Medzinárodného menového fondu, na pokrytie deficitu. Aj napriek tomu, že libra bola oproti doláru a nemeckej marke nadhodnotená, vláda odmietala devalvovať menu. Bála sa, že by to ohrozilo obraz Labouristickej strany u voličov. Ale pokračujúce ekonomické problémy nakoniec prinútili vládu devalvovať libru v roku 1967 z 2,80 na hodnotu 2,40. V roku 1968 sa vláda pokúsila vyriešiť ekonomické problémy tým, že znížila vládne výdaje o 750 miliónov libier a zvýšila dane na cigarety, alkohol a benzín. To prinieslo zlepšenie v roku 1969, keď obchodná bilancia dosiahla prebytok v sume 387 miliónov libier. Vládne sa tiež nepodarilo zaistiť podporu pre dôležité odvetvia, ako textilná výroba, stavba lodí, ťažba uhlia a železnice, čo zapríčinilo rast nezamestnanosti k 600 000 nezamestnaným v roku 1970.

Ekonomike nepomáhali ani časté štrajky, ktoré boli najčastejšie medzi pracujúcimi v dokoch a automobilovom priemysle. Samotné štrajky dokárov v rokoch 1966 a 1967 boli jednou z príčin pádu exportu a aj pádu libry.²⁹ V roku 1966 bol v dôsledku štrajku námorníkov (*National Union of Seamen*) vyhlásený až stav ohrozenia, keďže bol vážne ochromený obchod a následne nato boli zmrazené mzdy na 6 mesiacov.³⁰ Stále sa zvyšovali pracovné dni stratené v dôsledku štrajku, v roku 1963 to bolo 1,75 milióna, v roku 1965 to bolo 2,9 milióna a v roku 1968 to už bolo 4,69 milióna. Problémom sa stávali aj neoficiálne štrajky. Rástla nespokojnosť aj medzi bežným obyvateľstvom s odbormi, keď v roku 1969 už iba 57% ľudí súhlasilo s tým, že odbory sú dobrá vec, oproti 70% v roku 1964.³¹ Jedným zo zákonov prijatých vládou Harolda Wilsona, ktoré sa týkali zamestnanosti bol *Redundancy Payment Act* z roku 1965. Ten prikazoval zamestnávateľom, aby konzultovali s odbormi v predstihu rozhodnutie ukončiť pracovné zmluvy s pracovníkmi z dôvodu prebytočnosti. Zamestnancom tak bolo dané právo byť upovedomený o možnosti vyhodenia z dôvodu prebytočnosti, ako aj právo na následnú finančnú kompenzáciu. Labouristická vláda sa tiež pokúšala ustanoviť politiku cien a príjmov v roku 1964, spolu so založením *National Board for Prices and Incomes*, ktorá fungovala od roku 1965 do 1971, no táto iniciatíva o spoluprácu s odbormi sa ukázala ako neúspešná.³² Labouristická vláda založila svoju príjmovú politiku na dobrovoľnej politike príjmov, cien a produktivity, ktorá bola formálne vyjadrená dohodou *Joint Statement of Intent* podpísanou vládou, TUC a zamestnávateľmi. V roku 1970 boli mzdy určované nielen na základe produktivity, ale aj na základe úrovne nízkych príjmov, príjmov vo verejnom sektore a rovnej mzde pre ženy. Ku koncu labouristickej vlády sa takáto príjmová politika začala rozpadáť a neskoršie vlny štrajkov ju úplne zničili.³³

²⁸ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 490-500.

²⁹ Ibidem, s. 490-500.

³⁰ „TUC timeline –1960-2000“, www.unionhistory.info (stiahnuté 2.3.2016)

³¹ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 490-500.

³² Ibidem, s. 490-500.

³³ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 207.

Vláda čoraz viac zasahovala do vzťahov medzi odbormi a zamestnávateľmi. V roku 1964 prijala *Industrial Training Act*. Tento zákon dal ministerstvu práce právo založiť priemyselné školiace rady, *Industrial Training Boards*. Tie mali za úlohu nastaviť štandardy práce a poskytovať poradenstvo firmám. Tiež poskytovali príspevky pre učňov (príspevky boli financované z povinných príspevkov od firiem). Tento systém mal zabezpečiť prísun dostatočného množstva kvalifikovaných pracovníkov do priemyslu.³⁴ Ďalej prijala v roku 1965 *Trade Disputes Act*, ktorý rozšíril imunity odborov, ktoré ustanovoval zákon z roku 1906.³⁵

V otázke odborového hnutia chýbali mnohé zákonné úpravy, ktoré by napr. určili presné pracovné povinnosti ich členov či obmedzili pôsobnosť odborových predákov, ktorý začínali mať prílišnú kontrolu nad jednotlivými členmi. Preto v roku 1965 bola ustanovená *Royal Commission on Trade Unions and Employers Associations*, nazývaná aj Donovanova komisia, ktorá mala za úlohu vypracovať reformu práva týkajúceho sa odborov a kolektívneho vyjednávania. Výsledky komisie boli hotové v roku 1968, v ktorých komisia napr. odporučila decentralizovať vyjednanie o mzdách.³⁶ Donovanova komisia riešila aj názvoslovie použité v definícii odborov, keď chcela nahradiť pojem robotníci (*workmen*) za pojem zamestnanec (*employee*).³⁷ Ďalej komisia odporučila formalizovať kolektívne vyjednávania, keďže okrem oficiálnych inštitúcií (*Wage Councils* a *Joint Industrial Council*) bolo rozšírené neformálne vyjednanie medzi zástupcami odborov a manažmentom spoločnosti.³⁸ No celkovo boli závery komisie odmietnuté a nepremietli sa do reality. Vláda sa ešte pokúsila o zlepšenie stavu tým, že založila *Commission on Industrial Relations* v roku 1969. Vláda predstavila svoje plány na ďalšiu reformu v Bielej knihe nazvanej *In Place of Strife* vydané v roku 1969. Medzi zmeny patrilo hlasovanie všetkých členov odborov pred samotným vyhlásením štrajku a 28 dňová lehota určená pre vyjednanie pred tým, ako by sa štrajk zostril. Boli tiež zavedené pokuty pre tých, ktorí by tieto ustanovenia porušili. Tieto plány však narazili na odpor odborov ako aj členov samotnej Labouristickej strany, a nakoniec aj táto reforma zostala len na papieri.

Vo voľbách v roku 1970 sa nakoniec Labouristom nepodarilo zopakovať volebné víťazstvo a prehrali s konzervatívami o 30 kresiel.³⁹

1.5. Zhrnutie

Na tomto mieste by som chcela zhrnúť stav vzťahu vlády a odborov, aký existoval pred rokom 1970. Tesne po druhej svetovej vojne mali odbory značne obmedzenú svoju činnosť, a to zmenilo až zákonom, ktorý prijala labouristická vláda v roku 1946, ktorý odborom zaviedol rozsiahlu imunitu a opäť im povoľoval právo na štrajk. Vláda, ale inak výrazne formálne nezasahovala do ich činnosti.

Konzervatívna vláda sa odbory už snažila viac zapojiť do vládnych inštitúcií ako *National Incomes Commission*, *Council on Prices, Productivity and Incomes* a *National Economic Development Council*, keď odbory boli ochotné spolupracovať iba s poslednou zmienou inštitúciou. Taktiež prijala aj niekoľko opatrení týkajúcich sa zamestnania. Počas tejto vlády sa uskutočnil aj celonárodný štrajk v roku 1955, ktorý je považovaný za jeden z najväčších v Británii.

³⁴ David Kynaston, „*Austerity Britain 1945-51*“, s. 127.

³⁵ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 308.

³⁶ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 490-500.

³⁷ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 16-17.

³⁸ *Ibidem*, s. 184-185.

³⁹ Norman Lowe, „*Mastering modern British history*“, s. 490-500.

Labouristická vláda, ktorá nastúpila v roku 1964 začala čoraz viac zasahovať do činnosti odborov. Snažila sa o zavedenie oficiálnej politiky cien a príjmov, no odbory sa odmietli tejto iniciatívy zúčastniť. Ďalej prijala niekoľko zákonných úprav týkajúcich sa zamestnanosti, ako *Redundancy Payment Act*, *Industrial Training Act* a *Trade Disputes Act*. Vláda si uvedomovala potrebu lepšej úpravy vzťahov s odbormi, preto v roku 1965 poverila Donovanovu komisiu, aby prišla s reformnými návrhmi. Komisia svoje návrhy zverejnila v roku 1968, ale neboli uvedené v realitu. Ku sklonku svojho pôsobenia vláda ešte pre zlepšenie situácie založila Komisiu pre pracovnoprávne vzťahy (*Industrial Relations Commission*), no skutočná reforma ešte len čakala na svoje uskutočnenie.

2. Konzervatívna vláda 1970-1974 a jej vzťah k odborom

2.1.Prvé roky vlády 1970-1972

2.1.1. Voľby 1970

Voľby roku 1970 sa vo Veľkej Británii mali uskutočniť po šesťročnej vláde Labouristickej strany, v ktorej čele stál Harold Wilson. Konzervatívnu stranu viedol do volieb Edward Heath, ktorý stál na čele strany už od roku 1965. Bol súčasťou novej vlny politikov Konzervatívnej strany, ktorí pochádzali zo strednej vrstvy, a tak zmenili obraz strany ako aristokratickej strany na stranu, ktorá má bližšie k ľuďom.

Málokto vtedy predpovedal víťazstvo Konzervatívnej strany vo voľbách, dokonca aj právicové médiá sa klonili k jej prehre. Súčasne s predvolebnou kampanou prebiehal aj určitý boj v Konzervatívnej strane. Odohrával sa medzi Edwardom Heathom a Enochom Powellom. Mali rozdielne názory na viaceré oblasti ako napr. privatizácia, Severné Írsko, členstvo v Európskom hospodárskom spoločenstve či imigrácia. Powella podporovalo množstvo členov strany a želali si, aby vystriedal Heatha na poste lídra. Silná proti imigračná rétorika Powella vyhovovala Labouristickej strane, ktorá Powella označovala za skutočného lídra Konzervatívcov, ktorý vyjadruje skutočné názory Heatha.

Nakoniec voľby vyhrala Konzervatívna strana, ktorá získala 46,4% hlasov, čo predstavovalo zisk 330 kresiel v parlamente.

Pred nástupom do úradu Heath vzbudzoval nádeje, že by mohol ukončiť politiku konsenzu. Mal záujem o zníženie štátnej kontroly ekonomiky na minimum a chcel obmedziť vplyv odborov, ale počas jeho vlády nedokázal tieto ciele dosiahnuť. Dôvodom na zmenu politiky boli z časti pragmatické, keďže ekonomická situácia Británie bola v zlom stave, ako bude popísané v ďalšej kapitole, a Konzervatívna strana ju chcela pomocou zmenenej hospodárskej politiky zlepšiť.⁴⁰ V strane verili, že inflácia je priamy dôsledok zvyšovania miezd a vplyvu odborov. Preto sa vláda sústredila na zmenu politiky miezd a cien, ako aj na zníženie vplyvu odborov.⁴¹ Čiastočne to boli aj ideologické dôvody, keď sa Konzervatívna strana snažila vo svojom manifeste *A Better Tomorrow* vymedziť voči socialistickým myšlienkam, ktoré mala reprezentovať Labouristická strana. Upozorňovala v ňom na tendencie socializmu ku kontrole, reštrikciám a zvyšovaniu daní, pričom k protikladu k tomu ponúkala menšie daňové zaťaženie, rozšírenie individuálnej slobody a zodpovednosti. Tiež v ňom obviňovala

⁴⁰ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, (London: Macmillan, 2007), s. 311-343.

⁴¹ Margaret Thatcher, „*Margaret Thatcher – The Autobiography*“, (London:Harper Press, 1995), s. 121.

Labouristickú stranu z toho, že jej politika ohľadom vysokých daní a devalvácie je hlavným dôvodom zvyšovania cien.⁴²

2.1.2. Ekonomický vývoj

Ekonomická situácia Veľkej Británie bola začiatkom sedemdesiatych rokov zlá. Británia bola prezývaná aj ako „chorý muž Európy“. Jedným z problémom britskej ekonomiky bolo zaostávanie v produktivite a modernizácii výroby. To malo za výsledok pokles exportu, a to zároveň viedlo k poklesu pracovných miest v celom výrobnom odvetví. Nešlo len o jednotlivé odvetvia, ale pokles sa týkal celého priemyslu. Tak medzi rokmi 1966 až 1982 poklesol počet pracovníkov v textilnom priemysle o 60%, v baníctve o 43%, v stavebníctve o 38% a vo výrobe vozidiel o 35%.⁴³

Ďalším z problémov bola stúpajúca inflácia, ktorú podporovalo súčasné stúpanie cien o 7% a zvyšujúce sa platy o dvojnásobok.⁴⁴ Infláciu z časti podporil aj zákon o zrušení limitov na pôžičky v bankách, ktorý navýšil tempo požičiavania si v roku 1971 o 12%, v roku 1972 o 37% a v roku 1973 dokonca o 43%.⁴⁵

Zo začiatku sa vláda snažila dodržiavať svoje predsavzatia ako znižovanie daní, obmedzovanie odborov či menej zásahov do ekonomiky. Nič z toho však nepomohlo navýšiť investície do ekonomiky, znížiť infláciu a nezamestnanosť.⁴⁶ Verejné výdaje boli v roku 1970 na výške 21,6 miliárd libier⁴⁷ a HDP zaznamenalo nárast 2,6% v tomto roku.⁴⁸

Ďalšiu ranu britskej ekonomike spôsobilo rozhodnutie americkej vlády zrušiť naviazanosť doláru na zlato a následne zavedenie voľných výmenných kurzov. To zhoršilo situáciu britskému priemyslu, keďže toto opatrenie znemožnilo dlhodobé plánovanie podnikov.⁴⁹

Vláda sa snažila zmierniť tieto dopady ekonomiky na bežných ľudí. Heath predstavil *Family Income Supplement*, ktorý mal za úlohu pomôcť predovšetkým chudobným rodinám. Zavádzal príplatky na deti či zľavy na nákup paliva. Tento zákon bol však kritizovaný mnohými napravo stojacimi konzervatívami, ktorí ho videli ako príliš socialistický.⁵⁰

Prvým z rozhodnutí vlády, ktoré bolo proti jej vlastnému programu bolo znárodnenie Rolls-Roycu. Táto významná britská spoločnosť čelila v roku 1971 bankrotu spôsobeného príliš veľkými nákladmi na vývoj leteckých motorov. Toto znárodnenie bolo jedným z tých úspešných, keď sa ním podarilo zachrániť 80 000 pracovných miest a spoločnosti Rolls-Royce sa podarilo zachrániť a neskôr sa dokonca vrátila do súkromného sektoru.⁵¹

⁴² „A Better Tomorrow“, Conservative party manifesto, <http://www.conservativemanifesto.com/1970/1970-conservative-manifesto.shtml> (stiahnuté 6.5.2016)

⁴³ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁴⁴ Ibidem, s. 324.

⁴⁵ Ibidem, s. 325.

⁴⁶ Ibidem, s. 311-343.

⁴⁷ „Spending data chart“, http://www.ukpublicspending.co.uk/spending_chart_1965_1985UKb_F0t (stiahnuté 5.4.2016)

⁴⁸ „Growth of GDP“, Office for National Statistics <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/elmr/explaining-economic-statistics/long-term-profile-of-gdp-in-the-uk/sty-long-term-profile-of-gdp.html> (stiahnuté 5.4.2016)

⁴⁹ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁵⁰ Norman Lowe, „*Mastering modern*“, s. 500-503.

⁵¹ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 326.

2.1.3 Vzťah vlády a TUC

V medzivojnovom a aj povojnovom období do roku 1962 mal vzťah TUC a vlády charakter postupného zapájania sa TUC do rozhovorov a jednaní s vládou, ale TUC nedosiahol v tomto procese významnejšieho postavenia. To sa zmenilo práve až spomenutým rokom 1962, keď sa TUC stal súčasťou NEDC (*National Economic Development Council*), ktorý bol prvou organizáciou, ktorá sa pokúsila presadiť koncept tripartity. V 60-tych rokoch sa TUC sústredil na otázku nízkej mzdy a vyjednávanie ohľadom minimálnej mzdy.⁵²

V roku 1970 sa TUC rozhodol venovať väčšiu pozornosť kolektívnemu vyjednávaniu a zaujímať sa nielen o problematiku miezd, ale aj o celkovo o ekonomické prostredie, napr. aj o faktory, ktoré prispievajú k úspechu štrajkov.⁵³ Táto zmena sa premietla aj do premenovania *Incomes Policy Committee* (Výbor príjmovej politiky) na *Collective Bargaining Committee* (Výbor kolektívneho vyjednávania). V roku 1972 sa požiadavky odborov ešte zvýšili, keď začali požadovať aj čoraz viac mimo mzdových benefitov, ako zábezpeka práce, menej odpracovaných hodín (35 h pracovný čas) či viac dovolenky.⁵⁴

Odbory sa však príliš nezaujíмали o otázku nezamestnanosti, keď nemali k nej vypracovaný žiadny systematický prístup. Tomuto postojú napomáhali relatívne dostatočne vysoké sociálne benefity pre nezamestnaných, ktoré napomáhali znižovať nespokojnosť nezamestnaných.⁵⁵

Oblasťou, v ktorej boli záujmy TUC a vlády rozdielny bola aj oblasť príjmovej politiky. V roku 1972 sa začali tripartitné jednania medzi vládou, TUC a CBI (*Confederation of British Industry*), v ktorých sa vláda snažila zaviesť konkrétnejšiu príjmovú a cenovú politiku, pričom jej hlavným cieľom bola kontrola inflácie pomocou zníženia miezd.⁵⁶ Vláda tiež zrušila *National Board for Prices and Incomes*. Avšak tieto rozhovory vedené medzi premiérom, TUC a zamestnávateľmi ohľadom zníženia miezd zlyhali a vláda následne na to predstavila svoju protiinflačnú politiku (*Counter-Inflationary Policy*).⁵⁷ Táto politika bola oznámená v tzv. Maudlingovom memorande.⁵⁸ V prvej fáze vláda nariadila 90 dňové zmrazenie platov a cien. V druhej fáze založila *Pay Board* a predstavila normu zvýšenia príjmu o jednu libru týždenne plus 4% na osobu, do maximálnej ročnej výšky 250 libier. Tretia fáza navýšila príjmy o 2,25 libry týždenne plus 7%. Ďalej ešte pribudlo 1% za flexibilitu a hraničné platby (kvôli stúpajúcim životným nákladom) do maximálnej výšky 4,80 libry. Maximálna ročná hodnota navýšenia príjmu bola stanovená na 350 libier na osobu.⁵⁹

Tieto fázy mali aj určené časové rozmedzie, kedy mali byť uskutočnené:

1. fáza : november 1972-január 1973,
2. fáza: február 1973- október 1973,
3. fáza: november 1973-február 1974 – túto poslednú časť sa však už nepodarilo uskutočniť pre dlhotrvajúce rozpory s odbormi.⁶⁰

⁵² K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 107-115.

⁵³ TUC annual report, 1970.

⁵⁴ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 107-115.

⁵⁵ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 184.

⁵⁶ Margaret Thatcher, „*Margaret Thatcher*“, s. 139.

⁵⁷ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 208.

⁵⁸ Brian Harrison, „*Finding a role?: the United Kingdom, 1970-1990*“, (Oxford:Clarendon Press, 2011), s. 288-363.

⁵⁹ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 208.

⁶⁰ Brian Harrison, „*Finding a role?*“, s. 288-363.

2.1.4. Nová legislatíva týkajúca sa odborov

Najvýznamnejším zákonom, ktorý vláda Edwarda Heatha prijala, a ktorý sa týkal odborov bol Zákon o pracovnoprávných vzťahoch (*Industrial Relations Act*) z roku 1971. Návrh tohto zákona bol prezentovaný už v dokumente Konzervatívnej strany v roku 1968, ktorý sa volal *Fair Deal at Work*. Tento zákon opúšťal základnú legislatívu z roku 1906. Bol zameraný na obmedzenie odborov a štrajkov pomocou zákonných trestov. Tiež sa zamerával na reguláciu vnútorných záležitostí odborov skrz ich povinnú registráciu, čomu mali byť prispôsobené aj zákonné požiadavky na ich stanovy. Všetky akcie neregistrovaných odborov, tak boli zodpovedné za škody, ktoré spôsobili počas štrajku. Tiež predstaviteľom odborom, ktorý by správami urážajúco, hrozili pokuty či dokonca uväznenie. Odbory sa tomu mohli vyhnúť jedine potrestaním a vylúčením takéhoto člena. Tieto opatrenia tak mali primäť odbory k tomu, aby sa stali policajnou silou v priemysle. Kolektívne dohody sa stali zákonne vymáhateľné, okrem prípadu, keď sa zamestnávateľ a odbory dohodli na tzv. únikovej klauzule. Štátu tiež bola daná moc nariadiť povinné hlasovanie o štrajku a 60 dňovú lehotu na tzv. vychladnutie predtým ako sa štrajk oficiálne začal. Týmto zákonom bol tiež založený *National Industrial Relations Court*, ktorý mal riešiť prípady, ktoré by vzišli z nariadení tohto zákona. Tento súd bol však využívaný len malými zamestnávateľmi. Jedno z opatrení výhodných pre robotníkov bolo prvé z *Unfair Dismissal laws*.⁶¹ Sú to zákony, ktoré určujú dôvody, kedy je zamestnancovi nespravodlivo daná výpoveď.⁶² Tento zákon nevyhovoval aj zamestnávateľom, ktorý neuzatvárali nové dohody s odbormi, aby sa vyhli časti o zákonom vymáhaní kolektívnych dohôd. Prijatie zákona sa nevyplatilo aj štátu, keď nariadil povinné hlasovanie o štrajku pri štrajku železničiarov, no tí masovo štrajk podporili. Po tomto neúspechu už táto klauzula nebola nikdy použitá. Odbory sa tiež odmietali registrovať, čo znemožnilo štátu dohliadať na ich vnútorné pravidlá. Do konca roku 1973 bol tento zákon prakticky nepoužívaný. TUC sa preto obrátili na spoluprácu s Labouristickou stranou, s ktorou spolu vypracovali nový program, ktorý mal byť uzákonený vládou Labouristickej strany, v prípade, že vyhrá voľby.⁶³

Opozícia TUC voči prijatému zákonu bola pomerne masívna. Na kongrese TUC v roku 1971 bola odmietnutá registrácia podľa tohto zákona hlasovaním 5 625 000 k 4 500 000 hlasom. Tiež bolo vylúčených 20 odborových zväzov, ktoré odmietli podporiť politiku TUC nespôlupráce s vládou.⁶⁴ Vzdelávacie oddelenie TUC inštruovalo tisíce reprezentantov TUC v regiónoch, usporiadali sa regionálne konferencie, dokonca boli zvolané dve celonárodné demonštrácie proti tomuto zákonu, z ktorých jedna mala 140 000 účastníkov. TUC tiež poslali do parlamentu petíciu s pol milióna podpismi. Celkovo minula TUC na kampaň 51 000 libier.⁶⁵

V roku 1970 vláda tiež prijala *Equal Pay Act*- Zákon o rovnjej mzde. Tento zákon odbory prijali bez žiadneho odporu. Zákon určoval rovnaké zaobchádzanie čo sa týka podmienok zamestnania mužov a žien, zamestnaných v podobnej práci alebo v práci, ktorá je považovaná za ekvivalentnú. Medzi rokmi 1973 až 1975 sa mzda žien prudko zdvihla a dosiahla 67% hodnoty mzdy mužov.⁶⁶

Ďalej boli odvolané zákony *Industrial Expansion Act* a *Industrial Reorganisation Corporation Act* a nahradené zákonom *Industry Act* z roku 1972.⁶⁷ V roku 1971 bolo tiež

⁶¹ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 310-311

⁶² „Dismissal: your rights“, <https://www.gov.uk/dismissal/unfair-and-constructive-dismissal> (stiahnuté 6.4.2016)

⁶³ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 310-311.

⁶⁴ Robert Taylor, „*The Fifth Estate-Britains Unions in the Seventies*“, (London:Routledge&Kegan Paul, 1978), s. 45.

⁶⁵ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 117

⁶⁶ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 175-76.

⁶⁷ „Industry Act“, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1972/63/section/10A> (stiahnuté 6.4.2016)

opustené York memorandum, ktoré bolo prijaté v roku 1922. To upravovalo postup riešenia nezhôd medzi predákmi odborov a zamestnávateľmi, keď určovalo, že sporné rozhodnutie zostávalo počas doby riešenia v platnosti a riešenie bolo presunuté na úroveň národnej konferencie. Ako však odbory získavali silu, táto dohoda bola často prehlíadaná, a riešenie nezhôd zostávalo na neoficiálnej úrovni. Práve preto bolo táto dohoda konzervatívnou vládou zakázaná.⁶⁸

2.1.5. Štrajky

Štát čoraz viac zasahoval do činnosti odborov, a tie sa snažili tomuto trendu brániť. To sa prejavilo aj pri štrajkoch baníkov v rokoch 1972 a 1974. K zvýšenej štrajkovej aktivite tak prispeli snahy vlády o reguláciu mzdy, ako aj ropná kríza z roku 1973.⁶⁹ Najčastejším dôvodom štrajkom bola otázka príjmu – okolo 50-60% zo všetkých štrajkov konaných v rokoch 1970 až 1974.⁷⁰

Odhaduje sa, že medzi rokmi 1970 až 1974 bolo v Británii 3 300 000 štrajkovacích dní zameraných proti *Industrial Relations Bill*, milión štrajkovacích dní proti rozhodnutiam Národného súdu pracovnoprávných vzťahov (*National Industrial Relations Court*), 1 600 000 dní proti príjmovej politike, 200 000 dní proti rozhodnutiu vlády nechať zbankrotovať Upper Clyde Shipbuilders, 85 000 dní kvôli nezamestnanosti, čo bolo celkovo 6 285 000 dní štrajkov kvôli politickým dôvodom.⁷¹

2.2. Štrajk 1972

Neľahkú situáciu roku 1972, ktorý poznačili veľké nepokoje v Severnom Írsku, ešte viac zhoršil štrajk odborov Národnej únie baníkov, ktorý znamenal prielom v postoji vlády k politike konsenzu. Práve do roku 1972 sa Heathova vláda snažila naplňať svoje predvolebné sľuby ako obmedzenie vplyvu odborov či menej štátnych zásahov do ekonomiky. Túto politiku posúvania sa od politiky konsenzu a korporativizmu viac k uvoľneniu trhu preťal štrajk v roku 1972. Síce už predtým sa vláda jednorazovo odklonila od svojho programu (pomoc Rolls-Royce), ale od tohto momentu, ktorý sa nazýva *U-turn* a hlavnou príčinou k nemu bol práve štrajk v roku 1972, sa vláda opäť priklonila k politike konsenzu. Znamenalo to znovu vyjednávanie s odbormi, dokonca až neschopnosť vlády presadzovať svoje záujmy. To dovedlo Veľkú Britániu až do stavu keď bola na mieste otázka *Kto vládne Británii?*⁷²

Medzi dôvody štrajku patrili trvalý pokles baníckych pracovníkov a aj to, že ich mzdy zaostávali za mzdami robotníkov v priemysle.⁷³ Národná únia baníkov (*National Union of Mineworkers*) pôvodne spolupracovala s vládou, keďže verili, že uhlie je strategická surovina a akákoľvek militantná akcia by len zhoršila ich podmienky. Preto radšej spolupracovali s vládnu Radou uhlia - *Coal Board* na zvýšení produktivity, keď sa produktivita aj naozaj zdvihla medzi rokmi 1957 až 1971 o 77,5%. Prvé príznaky zmeny postoja baníkov začali byť zrejmé v roku 1969, keď bol spustený neoficiálny štrajk za zvýšenie mzdy v regiónoch Yorkshire a South Wales. *Coal Board* pristúpila iba na splnenie polovičky ich

⁶⁸K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 199.

⁶⁹Ibidem, s. 239.

⁷⁰Department of Employment Gazzete,s.252.

⁷¹K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 256-257.

⁷²John Charmley, „*A history of conservative politics since 1830*“, (New York: Palgrave Macmillan, 2008), s. 190-209.

⁷³Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

požiadavky. NUM sa preto rozhodla pre krok hlasovania o štrajku, no za bolo iba 55%, a to nespĺnilo podmienku 2/3 väčšiny hlasov pre začatie štrajku. K nespokojnosti baníkov prispieval aj fakt, že medzi rokmi 1957 až 1972 sa znížil počet ľudí v tomto odvetví z 700 000 na 390 000 ľudí. V roku 1971 sa na konferencii NUM v Aberdeene zmenili pravidlá, keď na štrajk stačilo už len 55% hlasov a bol tiež vytvorený rezervný štrajkový fond. Časti NUM v Yorkshire a South Wales vydali v roku 1972 rezolúciu, v ktorej požadovali zvýšenie platu o 26 libier týždenne pre povrchových pracovníkov, 28 libier pre pracovníkov v podzemí a 35 libier pre ťažiarne tímy. *Coal Board* reagovala iba návrhom na týždenné zvýšenie medzi 1,80-1,70 libry. Tento návrh bol NUM odmietnutý a začal sa celonárodný štrajk baníkov, ktorý trval 8 týždňov. Kľúčovým regiónom, kde bol vedený štrajk bol Yorkshire, kde za začatie štrajku hlasovalo až 75% odborárov. Lídrom protestov sa aj preto stal Arthur Scargill, ktorý stál v čele baníkov z Yorkshire.⁷⁴ V tomto proteste nešlo len o samotné požiadavky odborov, ale v hre bola aj autorita vlády, išlo o to či sa vláda vôbec dokáže udržať oproti požiadavkám odborov. Vláda sa nakoniec rozhodla vyjednávať, k čomu ju dotlačil strach z rastúcej nezamestnanosti, ktorá v tom čase dosahovala čísla jeden milión nezamestnaných. Jednania mali formu tzv. tripartity, keď spolu jednali vláda, zamestnávateľia a odbory. Veľké úsilie bolo vyvinuté na vytvorenie *Job Centres*, ktoré mali napomôcť znížiť nezamestnanosť. Odborom sa však nepáčilo ustanovenie *Industrial Relations Court*, a preto odmietali pokračovať v jednaniach.⁷⁵ NUM znemožnila prístup k zásobám uhlia, čo malo za následok výpadok dodávok elektriny (iba 25% normálneho výkonu), čo viedlo k vyhláseniu stavu ohrozenia. Vláda vyšla v ústrety NUM, keď poverila Court of Inquiry pod vedením Lorda Wilberforca, aby vypracoval správu ohľadom požiadaviek NUM. Aj napriek tomu, že táto správa odporúčala masívne navýšenie miezd baníkov, NUM ju odmietla.⁷⁶ Napokon bola 18. februára dosiahnutá dohoda ohľadom zvýšenia miezd baníkov a dokonca im boli priznané aj rôzne iné benefity (napr. bonusové platby za nadčasy) ako kompenzácia za to, že ustúpili od požiadavky navýšenia mzdy nad odporúčania správy Lorda Wilberforca. Priemerne sa ročná mzda baníkov navýšila o 21%.⁷⁷ K úspešnosti štrajku prispel fakt, že mal podporu verejnosti, ako aj podporu od ostatných odborových únií. Po prehratom štrajku vláda dokonca pristúpila k záchrane tzv. *lame ducks* (neefektívnych podnikov) ako napr. Upper Clyde Shipbuilders. Tejto spoločnosti bola poskytnutá pomoc vo výške 35 miliónov libier, ktorá zachránila tisíce pracovných miest v Glasgowe a okolí.⁷⁸ Dôsledkom kombinácie neschopnosti vlády čeliť odborom, veľkej nezamestnanosti a záchrany Upper Clyde Shipbuilders bolo vyústenie do zásadnej zmeny politiky vlády. Prejavilo sa to návrhom rozpočtu v marci 1972, ktorý síce zahŕňal rúzne znižovanie dane z príjmu, ale v rozpore s predchádzajúcou politikou vlády obsahoval aj zvyšovanie penzií a sociálnych výdajov, ako aj investičné stimuly pre priemysel. Tento moment sa stal známym ako *U-turn*- obrat v politike vlády Edwarda Heatha.⁷⁹

⁷⁴ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 257-69.

⁷⁵ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁷⁶ Margaret Thatcher, „*Margaret Thatcher*“, s. 135-36.

⁷⁷ „1972: Miners call off crippling coal strike“, www.bbc.co.uk,

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/february/25/newsid_2516000/2516687.stm (stiahnuté 6.5.2016)

⁷⁸ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁷⁹ Margaret Thatcher, „*Margaret Thatcher*“, s. 136-37.

2.3. Posledné roky vlády 1973-1974

2.3.1. Ekonomický vývoj 1973

Ekonomiku v týchto rokoch silno ovplyvnil ropný šok z roku 1973, ktorý mal za následok enormné zvýšenie cien ropy a zemného plynu. Zároveň bol naplánovaný ďalší štrajk baníkov, ktorý sa uskutočnil v roku 1974. Spojenie týchto dvoch udalostí malo za následok energetickú krízu v Británii. Bola prijatá rada opatrení na úsporu energie, napr. bola znížená maximálna povolená rýchlosť o 20 míľ za hodinu, televízne vysielanie končilo každý deň o pol jedenástej a v januári 1974 bol zavedený trojdňový pracovný týždeň.⁸⁰

V ekonomickej oblasti vláda skôr svoj program nedodržala, a dokonca vo výsledku spravila úplný opak. V otázke zníženia daní vláda počas reformy v roku 1973 ponechala maximálnu sadzbu dane na 75% a v roku 1974 ju ešte zvýšila na 83%.⁸¹ Čo sa týka sľubu znižovania verejných výdavkov, tak do roku 1974 sa navýšili na 39,22 miliárd.⁸² Vláda tiež sľúbila rast hospodárstva, no bolo to práve naopak, keď v roku 1974 rast HDP bol v mínusových hodnotách 1,1%.⁸³ Vládi sa nepodarilo zvládnuť ani nárast inflácie, keď v roku 1974 vystúpila na takmer 26%.⁸⁴

Ďalšie výdavky boli spojené so zavedením III. fázy vládnej protiinflačnej politiky. Tá zahrňovala limit 7% na zvyšovanie mzdy, ako aj výplatu 10 libier dôchodcom pred Vianocami, čo stálo 80 miliónov libier. To malo byť vykryté vyššími príspevkami zamestnávateľov do systému národného poistenia. V roku 1973 bola tiež vyplatená kompenzácia 146 miliónov libier zoštátneným podnikom na pokrytie strát, ktoré vznikli ako výsledok vládnej politiky obmedzenia cien.⁸⁵

Ekonomické problémy krajiny boli spôsobené aj nízkou produktivitou britského priemyslu. *British Steel Corporation* vypočítala, že na produkciu rovnakého množstva oceli treba 182 000 britských pracovníkov oproti 146 000 francúzskych, 106 000 západonemeckých či 87 000 amerických robotníkov. V roku 1975 BSC produkovali 131 ton tekutej oceli na jedného robotníka na rok oproti 164 tonám vo Francúzsku, 225 t v Západnom Nemecku a 274 tonám v USA. V štúdií britského automobilového priemyslu z roku 1975 think tank *The Central Policy Review Staff* uviedol, že výkonnosť britského priemyslu v tejto oblasti je o polovicu menšia ako v kontinentálnej Európe. V roku 1975 automobilový priemysel Británie zaostával o 30% za Francúzskom, Talianskom a Západným Nemeckom. Príčinou tohto zaostávania bola skôr zlá organizácia práce, ako nedostatok investícií do nových technológií. Zlá organizácia práce spočívala v malej flexibilitě pracovníkov a v nadmernom počte pracovníkov v tzv. nepriamych pozíciách (*indirect jobs*) ako kontrola, kontrola kvality, administratívny pracovníci či pracovníci v jedálňach.⁸⁶

⁸⁰ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁸¹ T. Clark, A. Dilnot, „*Long-term trends in british taxation and spending*“, The Institute for Fiscal Studies, Briefing Note no. 25. <http://www.ifs.org.uk/bns/bn25.pdf> (stiahnuté 5.4.2016)

⁸² „Spending data chart“, http://www.ukpublicspending.co.uk/spending_chart_1965_1985UKb_F0t (stiahnuté 5.4.2016)

⁸³ „Growth of GDP“, Office for National Statistics <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/elmr/explaining-economic-statistics/long-term-profile-of-gdp-in-the-uk/sty-long-term-profile-of-gdp.html> (stiahnuté 5.4.2016)

⁸⁴ „Inflation Report“, Bank of England www.bankofengland.co.uk (stiahnuté 5.4.2016)

⁸⁵ „British Economics and Trade Union politics 1973-1974“, The National Archive, <http://www.nationalarchives.gov.uk/releases/2005/nyo/politics.htm> (stiahnuté 22.4.2016).

⁸⁶ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 187-88.

2.3.2. Vzťah vlády a odborov

V roku 1973 nastala nová vlna štrajkov, ktorá zasiahla viaceré odvetvia ekonomiky. Už na začiatku roka boli v Británii početné štrajky, keď 290 000 štátnych úradníkov a 47 000 plynárenských pracovníkov zvolali štrajk proti zmrazeniu miezd. V máji 1973 sa 1 600 000 pracovníkov rozhodlo pre štrajk, ako demonštráciu podpory výzvy TUC na deň národného protestu a zastavenia práce ako protest proti vládnej politike obmedzovania mzdy a zvýšeniu cien⁸⁷ Odpor voči vládnej politike príjmov zasiahol aj odbory štátnych úradníkov, ktoré mali pocit, že znižovanie príjmov vo verejnom sektore by ohrozilo Whitleyho systém určovania miezd. Ten fungoval od roku 1955, a určoval, že mzdy vo verejnom sektore majú byť približne rovnaké ako mzdy pracovníkov, ktorí vykonávajú podobnú prácu v súkromnom sektore. V roku 1973 usporiadali jednodňový štrajk v Glasgowe, ktorého sa zúčastnilo 9 000 štátnych úradníkov. To vyústilo do masívneho zvyšovania miezd štátnych úradníkov v rokoch 1974 až 1975, keď ich výška platu presiahla aj platy v súkromnom sektore.⁸⁸ Rok 1974 bol poznamenaný aj štrajkom sestier. Tie patrili ku Konfederácii pracovníkov zdravotných služieb - *Confederation of Health Service Employees*. Tá bola jedna z mála odborových únií, ktorá sa v roku 1972 rozhodla registrovať podľa zákona z roku 1971, čo bolo spojené z následným vylúčením z TUC. To sa však zmenilo na prelome rokov 1973-74, keď sa COHSE rozhodla odregistrovať a opätovne sa pripojiť k TUC. Podnetom k tomu bolo rozhodnutie vlády z decembra 1973, ktoré znižovali výdavky NHS o 42 miliónov libier. Štrajk za zvýšenie miezd sa začal v máji 1974, keď COHSE oznámila zákaz nadčasov, ako aj rôzne krátkodobé prerušenia práce. Vláda zareagovala zriadením orgánu, ktorý mal prešetriť ich požiadavky, no odborom to nestačilo, a v štrajku pokračovali. Len počas prvého týždňa štrajku sa zatvorilo 50 nemocníc. Vláda nakoniec ustúpila, a zdravotným sestram priznala výrazne zvýšenie v platu, v priemere o 35%.⁸⁹

V novembri 1973 NUM vyhlásili zákaz nadčasov. Následne vláda vyhlásila stav pohotovosti, v dôsledku nedostatku energie. Ďalej bolo poslaných domov 1000 baníkov zo Severných uhoľných polí bez mzdy, keďže produkcia bola zastavená v dôsledku nedostatku víkendovej údržby. Edward Heath sa stretol v predstaviteľmi NUM ohľadom zákazu nadčasov, no nebola dosiahnutá žiadna dohoda. V decembri 1973 preto vláda ustanovila rýchlostný limit 50 mph na všetkých cestách, osvetlenie bolo obmedzené v obchodoch, úradoch, na uliciach a vykurovanie bolo obmedzené v obchodných priestoroch. V ďalších dňoch boli obmedzenia používania elektriny ešte viac zosťrené, no tieto opatrenia sa nedotýkali domácností. Pokračovalo sa aj v rozhovoroch medzi NUM a *National Coal Board*, no nepriniesli žiaden výsledok. V dôsledku palivovej krízy prestalo pracovať 400 000 ľudí. V januári 1974 oficiálne začal 3-dňový pracovný týždeň, pričom 885 000 ľudí sa následne zaregistrovalo ako nezamestnaní. Najhoršie bola zasiahnutá oblasť Midlands s 320 000 dočasne nezamestnanými. Minister financií odmietol návrh TUC na vyriešenie štrajku baníkov. TUC navrhovali, že ak vláda bude brať baníkov ako zvláštny prípad, ostatné únie nebudú protestovať proti zavedeniu fázy III vládnej príjmovej politiky. V januári 1974 sa Edward Heath stretol s TUC, ako aj s NUM, no rozhovory opäť nevedli k žiadnemu výsledku. V dôsledku 3-dňového pracovného týždňa zostalo nezamestnaných 1 a pol milióna ľudí, a celková nezamestnanosť bola na úrovni 2 294 448. Heath sa snažil presvedčiť baníkov, aby nezačali ich národný štrajk počas predvolebnej kampane. Sľúbil im okamžité vytvorenie vyšetrovacieho orgánu, ktorý by prešetril ich požiadavky ohľadom mzdy na základe existujúceho systému *Pay Board*, pričom baníci by mali prvoradá prednosť. To však bolo zo strany NUM odmietnuté a 9. februára

⁸⁷ „British Economics and Trade Union politics 1973-1974“, The National Archive, <http://www.nationalarchives.gov.uk/releases/2005/nyo/politics.htm> (stiahnuté 22.4.2016).

⁸⁸ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 315.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 253-54.

1974 sa začal štrajk baníkov. Štrajk trval 4 týždne, do marca 1974, keď bola dosiahnutá dohoda medzi NUM a *National Coal Board*. V nej bolo odsúhlasených extra 57,5 miliónov libier určených na mzdy baníkov. Následne sa krajina vrátila k 5-dňovému pracovnému týždňu, ale obmedzenia na používanie elektriny zostali. Taktiež bola zvýšená cena uhlia určeného pre priemysel v dôsledku štrajku. Čo sa týka úspešnosti zavedenia fázy III, tak v čase všeobecných volieb bolo do nej zapojených 9 miliónov pracovníkov. Nakoniec bola v júli 1974 *Pay Board* zrušená, spolu aj s jej kontrolou ohľadom príjmovej politiky.⁹⁰ Počas štrajku baníkov v roku 1974 im bola podľa *National opinion poll* vyjadrená 86% podpora od obyvateľstva, no bola zaznamenaná iba 15% podpora odborom celkovo (podľa *Opinion research centre*).⁹¹

2.3.3. Koniec vlády

Po neúspešnom zvládnutí štrajku baníkov, vo februári 1974 požiadal Edward Heath kráľovnú o rozpustenie parlamentu. Všeobecné očakávanie bolo, že vyhrajú Konzervatívci. Voľby však ovplyvnili dve štatistiky, ktoré sa objavili len pár dní pred voľbami. Jedna z nich ukazovala, že ceny potravín sa zdvihli o 20% počas roku 1973 a druhá ukazovala, že obchodný deficit Veľkej Británie je najväčší aký kedy bol. Ďalším faktorom bola aktivita Enocha Powella, ktorý radil voličom, ktorí sú proti členstvu Británie v Európskom hospodárskom spoločenstve, aby volili Labouristickú stranu. Voľby nakoniec dopadli nerozhodne, keď Konzervatívna strana získala 297 kresiel a Labouristická 301 kresiel. To znamenalo, že ani jedna nezískala potrebnú väčšinu, aby mohla vládnuť sama. Heath sa ešte neúspešne pokúšal vyjednávať s Liberálmi, ale neúspešne. To uvoľnilo cestu Labouristickej strane, ktorá potom, aj keď nie s potrebnou väčšinou, mohla vládnuť sama a Konzervatívci skončili v opozícii.⁹²

2.3.4. Zhrnutie

V tejto kapitole som zaoberala vzťahom vlády Edwarda Heatha a odborov. V prvých rokoch vlády 1970 až 1972 vláda predstavila viaceré zákony, ktoré mali nanovo upraviť vzťah vlády a odborov, a síce najvýznamnejší z nich bol *Industrial Relations Act*, prijatý v roku 1971. Vláda sa tiež snažila zefektívniť svoju ekonomickú politiku pomocou znižovania výdavkov na sociálny štát, znižovaním daní či neposkytnutím dotácií zoštátneným podnikom. Toto úsilie vlády, však prešiel masívny štrajk baníkov v roku 1972, v ktorom vláda ustúpila požiadavkám odborov. Od tohto momentu môžeme pozorovať ústup vlády od svojich pôvodných zámerov a opätovné sa prikláňanie k politike konsenzu. V posledných rokoch vlády – 1973 až 1974, vláda čoraz viac ustupovala požiadavkám odborov, čo vyvrcholilo ďalším štrajkom baníkov v roku 1974. Ten mal za následok pád Konzervatívnej vlády a vyhlásenie nových volieb, po ktorých už Konzervatívna strana nebola schopná zostaviť vládu.

3. Analýza príčin neúspechu vlády Edwarda Heatha obmedziť moc odborov

V tejto kapitole sa pokúsím analyzovať príčiny neúspechu vlády Edwarda Heatha zreformovať odbory. Združujúca organizácia odborov TUC bol skôr voľná konfederácia, ako

⁹⁰ „British Economics and Trade Union politics 1973-1974“, The National Archive, <http://www.nationalarchives.gov.uk/releases/2005/nyo/politics.htm> (stiahnuté 22.4.2016).

⁹¹ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. xii.

⁹² Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343

silná centralizovaná organizácia. Avšak postupom času, ako vláda čoraz viac tlačila na TUC prijímaním rôznych zákonov (*Industrial Relations Act, Equal Pay Act, Industry Act*), ktoré upravovali vzťah vlády a odborov, tak sa TUC začala viac centralizovať a aktivizovať proti týmto aktivitám vlády.⁹³

Odbory tiež majú hlboko zakorenený odpor voči akýmkoľvek legislatívnym zásahom do svojej činnosti. Preto sa v odborovom hnutí rozvinula opozícia voči danej príjmovej politike vlády. Odbory boli tiež silnými zástancami voľného kolektívneho vyjednávanía, bez akýchkoľvek zásahov od vlády.⁹⁴

K zvýšenej nespokojnosti odborov práve v 70-tych rokoch prispeli aj štrukturálne zmeny na pracovnom trhu. Tieto zmeny postihli odvetvia, v ktorých sú odbory tradične silné ako baníctvo, keď v roku 1961 bolo v ňom zamestnaných 720 000 ľudí, zatiaľ čo v roku 1974 len 365 000. V sektore ťažby uhlia to bolo zníženie z 531 000 roku 1964 na 271 447 v roku 1974. Podobne na tom bol aj železničiarstvo, keď v roku 1964 v ňom bolo zamestnaných 422 167 ľudí, a v roku 1974 už len 255 902. To sa prejavilo v znížení počtu členov odborov, keď napr. *National Union of Mineworkers* mali v roku 1960 638 988 členov, a v roku 1976 len 261 871 členov. Bola to 4. najväčšia odborová únia, a v roku 1976 jej patrilo už len desiate miesto čo sa týka veľkosti. Znižovanie zamestnanosti sa dotklo aj ďalších odvetví, ako výroba oblečenia, poľnohospodárstvo či plynárstvo. Môžeme povedať, že toto znižovanie sa dotklo hlavne odvetví, v ktorých pôsobili manuálne pracujúci, keď v roku 1964 v nich pracovalo 8 285 000 ľudí, a v roku 1974 iba 7 705 000, čo je pokles o 7%. Strach zo straty zamestnania vyvolával pocit ohrozenia, a preto môžeme pozorovať nárast počtu manuálne pracujúcich pracovníkov v odboroch. V roku 1960 v odboroch bolo 52,7% z celkového počtu manuálne pracujúcich pracovníkov, zatiaľ čo v roku 1974 to bolo 57,8%. Štrukturálne zmeny sa prejavili naopak nárastom pracovníkov vo verejnom sektore. V oblasti regionálnej vlády pracovalo v roku 1960 7,5% pracovnej populácie, a v roku 1974 to bolo už 11,3%. Najväčší rast vo verejnom sektore zaznamenali odbory pracovníkov v zdravotníctve (*Confederation of Health Service Employees*) v roku 1964 mali 64 000 členov, a v roku 1976 ich mali 200 455. Ďalej to boli Národná únia zamestnancov verejného sektora (*National Union of Public Employees*), ktorá mala v roku 1964 240 000 členov, a v roku 1977 mala 670 000 členov. To sa prejavilo aj v celkovom počte nárastu členov odborových únií, ktoré nezdužovali manuálne pracujúcich pracovníkov. V roku 1974 predstavovali takéto odbory 36% z počtu všetkých odborov, zatiaľ čo v roku 1964 ich bolo len 26%. Celkovo mali odbory v 70-tych rokoch okolo 11 miliónov členov, čo predstavovalo 47-49% z celkovej pracovnej sily.⁹⁵

Vláde zväzovala ruky aj zlá ekonomická situácia Veľkej Británie. Ako bolo už spomenuté Britániu trápila veľká nezamestnanosť (až 1 milión ľudí), prepad rastu HDP, vysoká inflácia – v roku 1974 vystúpila na hodnotu 26%, ako aj nízka produktivita priemyslu, ktorá bola príčinou vzniku neefektívnych podnikov – tzv. *lame ducks*. S nimi boli spojené ďalšie výdavky určené na ich záchranu, jeden z najznámejších prípadov bola záchrana Upper Clyde Shipbuilders.⁹⁶ Na druhej strane tieto problémy neboli ešte také naliehavé, aby donútili vládu presadiť naozajstnú reformu. Ekonomické problémy vyvrcholili až v roku 1978, počas tzv. *zimy nespokojnosti*, ktorá zapríčinila pád Labouristickej vlády a priviedla k moci Margaret Thatcherovú.⁹⁷

Na ekonomiku Británie mali negatívny vplyv aj vonkajšie okolnosti. Bola to predovšetkým ropná kríza z roku 1973, ktorá napomohla spustiť štrajk baníkov v tom istom roku, a ktorý

⁹³ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 37.

⁹⁴ Ibidem, s. 170.

⁹⁵ Ibidem, s. 2-12.

⁹⁶ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁹⁷ „1960s and 1970s Radicalisation“, The National Archive,

<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/alevelstudies/1960-radicalisation.htm> (stiahnuté 6.5.2016)

prispel k pádu vlády Edwarda Heatha. Ďalej to bolo rozhodnutie americkej vlády zrušiť naviazanosť doláru na zlato a následne zavedenie voľných výmenných kurzov. To zhoršilo situáciu britskému priemyslu, keďže toto opatrenie znemožnilo dlhodobé plánovanie podnikov.⁹⁸

Ďalšou príčinou bolo rozhodnutie vlády riešiť otázku odborov prijatím jedného širokého zákona (*Industrial Relations Act*), ktorý mal vyriešiť vzťahy s odbormi. Vláda sa pokúsila pomocou inštitucionalizácie odborov o ich čo najsilnejšiu kontrolu, no to len vyvolalo silnú a koordinovanú reakciu odborov proti tomuto zákonu. Konzervatívna strana sa týmto poučila, a počas vlády Margaret Thatcherovej prijímala postupne malé zákony týkajúce sa odborov, až sa jej nakoniec podarilo zlomiť ich moc.⁹⁹

Tiež za jednu z príčin môžeme uviesť nerozhodnosť vlády Edwarda Heatha. Tá sa týkala rozhodovania ohľadom dodržovania politiky konsenzu. Politika konsenzu bola dohodou medzi Labouristickou a Konzervatívnou stranou, ktorá vznikla po druhej svetovej vojny a predstavovala zhodu oboch strán na politike plnej zamestnanosti, zoštátnenia dôležitých podnikov, podpory sociálneho štátu a dotáciách nerentabilným podnikom. Vláda Edwarda Heatha zo začiatku sľubovala zníženie verejných výdavkov, legislatívne obmedzenie moci odborov, zníženie priamych daní, selektívne sociálne dávky a žiadne presadzovanie oficiálnej platovej a cenovej politiky. Tieto ciele sú predobrazom politiky, ktorá dominovala Konzervatívnej strane po nástupe Margaret Thatcherovej, a preto sa niekedy tieto ciele nazývajú ako protothatcherizmus. Zväčšujúce sa vnútorné problémy však tlačili vládu k čoraz väčšiemu odklonu od svojich pôvodných plánov. Prelomovým sa stal rok 1972, keď sa po veľkom štrajku vláda natrvalo priklonila naspäť k politike konsenzu. Slabosť vlády využili odbory na ďalšie štrajky, v ktorých im vláda ustúpila a priznala im ich požiadavky (štrajk sestier 1973, štrajk baníkov 1974 a iné).¹⁰⁰

Vláda tiež nedokázala využiť roztrieštenosť odborového hnutia. Odbory sú vnútorne rozdelené, keď sa v nich stretávajú rôzne záujmy vodcov odborov a členov odborov. V Británii je aj veľká fragmentácia odborov, existuje tu množstvo odborových únií- *Transport and General Workers Union, Amalgamated Union of Engineering Workers, General and Municipal Workers Union, National and Local Government Officers Association, The National Union of Public Employees, Association of Scientific, Technical and Managerial Staffs, Electrical, Electronic, Telecommunication and Plumbing Union, Confederation of Health Service Employees, National Union of Railwaymen a National Union of Mineworkers*, pričom boli vymenované len tie, ktoré patria k tým najväčším. Tieto jednotlivé únie väčšinou sledujú len záujmy vlastnej únie, nie odborov ako celku. Tiež boli mnohokrát zaznamenané ťažkosti zorganizovať štrajk v jednej továrni medzi rôznymi odborovými úniami.¹⁰¹ Tieto rozdiely boli najviac viditeľné medzi odbormi, ktoré združovali manuálne pracujúcich pracovníkov a odbormi, ktoré združovali zamestnancov v službách. Môžeme to vidieť na príklade, keď v roku 1972 iba 51% manuálne pracujúcich pracovníkov bolo pokrytých dôchodkovým zabezpečením, oproti 81% pracujúcim v službách.¹⁰²

Problémom bola aj úzka spolupráca TUC a Labouristickej strany. V roku 1972 vznikol *TUC-Labour Party Liaison Committee* (Výbor spolupráce TUC a Labouristickej strany). Jeho hlavnou úlohou bola opozícia voči vládneému Zákonu o pracovnoprávných vzťahoch. V tom istom roku vydala Labouristická strana a TUC spojené prehlásenie, v ktorom požadovali okamžité odvolanie Zákona o pracovnoprávných vzťahoch a vznik *Conciliation and Arbitration Service*, nezávislý od vlády a tvorený zamestnávateľmi, lídrami odborových únií

⁹⁸ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

⁹⁹ K.Coates, T. Topham, „*Trade Unions in Britain*“, s. 124.

¹⁰⁰ John Charmley, „*A history of conservative politics*“, s. 190-209.

¹⁰¹ Robert Taylor, „*The Fifth Estate*“, s. 338.

¹⁰² Ibidem, s. 179.

a expertmi. Tieto a ďalšie ustanovenia tohto prehlásenia sa stali základom pre pracovnoprávne zákony prijaté Labouristickou stranou v rokoch 1974 a 1976. V roku 1973 TUC a Labouristická strana spoločne sformulovali ekonomickú politiku v dokumente *Economic Policy and the Cost of Living*, ktorý napr. navrhoval kontrolou cien potravín pomocou dotácií či prerozdelenie bohatstva a príjmu.¹⁰³ Spolupráca medzi TUC a Labouristickou stranou vyvrcholila uzatvorením tzv. *Social Contract* v rokoch 1975 a 1976, v ktorom odbory dobrovoľne prijali vládnu politiku zmrazenia miezd, výmennou za odvolanie Zákona o pracovnoprávných vzťahoch, dotácie na ceny potravín a zmrazením cien nájomov.¹⁰⁴

Vláda tiež nedokázala vyťažiť podporu verejnej mienky. V roku 1974 bola celková podpora odborom iba na úrovni 15% (podľa *Opinion research centre*). Avšak počas jednotlivých štrajkov podpora odborom prudko stúpala, keď v roku 1974 počas štrajku baníkov ich podpora vystúpila na 86% (podľa *National opinion poll*).¹⁰⁵

Pozíciu Konzervatívnej strany poškodzovala aj výrazná opozícia Enocha Powela voči Edwardovi Heathovi. Ten ako už bolo spomenuté vyššie mal odlišné názory v oblasti ekonomiky či imigrácie, keď presadzoval tvrdší konzervatívnejší postoj.¹⁰⁶ Zo začiatku bola opozícia voči Edwardovi Heathovi obmedzená iba na malú skupinu najkonzervatívnejších poslancov.¹⁰⁷ Avšak po *U-turne* sa čoraz viac členov Konzervatívnej strany stavalo do opozície proti politike vlády, medzi inými aj Margaret Thatcher, Enoch Powel či Keith Joseph, ktorí chceli, aby sa strana opäť vrátila k politike voľného trhu.¹⁰⁸

Po neúspechu vo voľbách sa opozícia voči Edwardovi Heathovi ešte viac pritvrdila a vznikla potreba sa vymedziť voči Heathovej politike pokračujúceho konsenzu, pričom čoraz väčšia časť strany bola naklonená radikálnejším konzervatívnym myšlienkam. To ovplyvnilo voľbu nového lídra Konzervatívnej strany vo februári 1975, ktorú nečakane, ale jasne vyhrala Margaret Thatcherová.

Tá neskôr spolu so Sirom Keithom Josephom založila *Centre for Policy Studies* – think tank, ktorý mal za úlohu vytvoriť novú politiku Konzervatívnej strany, ktorá by nebola účinná len v rétorickej rovine, ale reflektovala by aj skutočnosť. Novo vznikajúce hnutie v strane – thatcherizmus – vznikol ako reakcia na Heathovu nerozhodnú politiku a malo dať Konzervatívnej strane nový smer.¹⁰⁹

¹⁰³ Ibidem, s. 73-74.

¹⁰⁴ Ibidem, s. 171.

¹⁰⁵ Ibidem, s. xii.

¹⁰⁶ Andrew Marr, „*A history of modern Britain*“, s. 311-343.

¹⁰⁷ Margaret Thatcher, „*Margaret Thatcher*“, s. 120

¹⁰⁸ Ibidem, s. 143

¹⁰⁹ John Charmley, „*A history of conservative politics*“, s. 190-209.

Záver

V tejto práci som popisovala ako sa vyvíjal vzťah vlád Veľkej Británie po druhej svetovej vojne s odborami, s hlavným zameraním práce na vládu Edwarda Heatha, ktorá vládla v rokoch 1970 až 1974. V prvých voľbách po druhej svetovej vojne sa ich víťazom stala Labouristická strana. Jej najvýraznejším počínom smerom k odborom bolo odvolanie zákona z roku 1927 - *Trades Disputes and Trade Unions Act*, a znovuuvedenie v platnosť zákonov z roku 1906 (*the Trade Union Act*) a 1913 (*the Trades Disputes Act*), ktorá odborom znovu povolila právo na štrajk, posilnila ich práva a imunitu, a taktiež im umožnila vynakladať prostriedky na politickú činnosť.

Konzervatívna vláda, ktorá nastúpila v roku 1951, sa pokúsila začleniť odbory do štátnych inštitúcií, ako napr. *National Incomes Commission* či *Council on Prices, Productivity and Incomes*, no neúspešne. Úspešným sa stalo až zapojenie odborov do *National Economic Development Council*, ktorej súčasťou boli aj zamestnávateľi a slúžila k spoločnej koordinácii ekonomickej politiky. Tiež prijala niekoľko opatrení týkajúcich sa zamestnania, napr. *Contracts of Employment Act*.

Labouristická vláda, ktorá nastúpila v roku 1964 začala čoraz viac zasahovať do činnosti odborov. Predstavila niekoľko zákonov týkajúcich sa zamestnanosti, ako *Redundancy Payment Act*, *Industrial Training Act* a *Trade Disputes Act*. Vláda ďalej poverila v roku 1965 Donovanovu komisiu, aby vypracovala návrh reformy zlepšenia vzťahov s odborami. Tá prišla s výsledkami v roku 1968, no jej návrhy boli odmietnuté. Vláda preto predstavila svoje ďalšie plány ohľadom reformy odborov v Bielej knihe s názvom *In Place of Strife*, ktorá bola vydaná v roku 1969, no ani tieto plány sa nepremietli v realitu. Posledným pokusom vlády bolo založenie *Commission on Industrial Relations* v roku 1969, no aj tá bola neskôr zrušená vládou Edwarda Heatha.

V tejto neľahkej situácii, v ktorej sa nachádzal vzťah vlády a odborov, ako aj ekonomika Veľkej Británie, prišla k moci v roku 1970 Konzervatívna strana na čele s Edwardom Heathom. Tá si túto situáciu veľmi dobre uvedomovala, a preto sa spočiatku snažila o zmenu politiky konsenzu, keď predstavila opatrenia ako znižovanie výdavkov na sociálny štát, znižovanie daní či neposkytnutie dotácií neefektívnym podnikom. Vláda tiež v roku 1971 predstavila nový zákon – *Industrial Relations Act*, ktorý mal vyriešiť vzťah s odborami, no jeho ustanovenia sa nepodarilo uplatniť v praxi. Prelomovým bodom vlády Edwarda Heatha sa stal štrajk baníkov v roku 1972, ktorý prinútil vládu ustúpiť ich požiadavkám. Od tohto momentu vlád bola čoraz menej schopná presadzovať svoju pôvodnú politiku odklonu od politiky konsenzu. Odbory dokázali čoraz viac presadzovať svoje požiadavky pomocou štrajkov, čo vyvrcholilo štrajkom baníkom v roku 1974, ktorého dôsledkom bol až pád Konzervatívnej vlády.

Príčiny prečo sa vláde Edwarda Heatha nepodarilo zlomiť moc odborov boli rôzne. Hlavnou chybou vlády bolo prijatie jedného zákona (*Industrial Relations Act*), ktorý mal pokryť celú problematiku odborov. To však malo len za následok silnú spoločnú opozíciu TUC voči tomuto zákonu. Vláda prijatím tohto zákona dosiahla iba to, že sa z TUC, ktorý bol voľným spojením odborov, stala pevná centralizovaná organizácia. Tiež tu bola snaha o zavedenie vládnej príjmovej politiky, no odbory odmietali akúkoľvek účasť na tejto politike, keďže boli tradične zástancovia voľného kolektívneho vyjednávania. Odhodlanie odborov k štrajkom posilnila aj zmeny na trhu práce, ktorá mali za následok veľké znižovanie zamestnanosti v odvetviach, v ktorých boli odbory tradične silné ako baníctvo, železnice, výroba oblečenia, poľnohospodárstvo či plynárstvo. K nespokojnosti odborov prispela aj zlá ekonomická situácia Británie, ktorá sa prejavovala vysokou nezamestnanosťou, vysokou infláciou a nízkym až záporným rastom HDP. K tejto už zlej ekonomickej situácii sa pridala ropná kríza z roku 1973 a zavedenie voľných výmenných kurzov, ktoré ešte viac zhoršili ekonomiku

Británie. K tomu všetkému sa pridala nerozhodnosť Edwarda Heatha v presadzovaní svojich pôvodných cieľov, ako opustenie politiky konsenzu a zlomenie moci odborov. Všetky tieto príčiny mali za následok neschopnosť vlády vysporiadať sa s odbormi a viedli až k pádu vlády. To malo odozvu aj v samotnej Konzervatívnej strane, ktorá si po prehre vo voľbách zvolila v roku 1975 novú predsedníčku v podobe Margaret Thatcherovej. Tá dala Konzervatívnej strane nový kurz v podobe tvrdšej konzervatívnej politiky, ktorú poznáme pod názvom thatcherizmus, a umožnila zlomiť moc odborov v 80-tych rokoch.

Summary

In this thesis I was describing development of relationship between governments of Great Britain after the Second World War and trade unions, with its biggest concern on Edward Heath government which governed from 1970 to 1974. The winner of the first elections after the Second World War was Labour Party. The most significant accomplishment concerning trade unions was repeal of *Trades Disputes and Trade Unions Act* from 1927 and consecutive re-release of *the Trade Union Act (1906)* and *the Trades Disputes Act (1913)* which legalized a right for strike to trade unions, strengthen their rights and immunity, and also allowed them to spend money on political activity.

Conservative government which came into office in 1951 tried to incorporate trade unions into state institutions, such as *National Incomes Commission* or *Council on Prices, Productivity and Incomes*, however without any success. Ultimate success was incorporation of trade unions into *National Economic Development Council*, which also consisted of employers and was aimed to jointly coordinate economic policy. The government also introduced some measurements concerning employment, such as *Contracts of Employment Act*.

Labour government which came into office in 1964, began to interfere more and more to the activities of trade unions. It introduced several laws concerning employment, such as *Redundancy Payment Act*, *Industrial Training Act* and *Trade Disputes Act*. Furthermore the government set up the Donovan Commission in 1965 to produce a report on how to improve the relationship with trade unions. The results came in 1968, but they were refused. The government then introduced its new plans concerning reform of trade unions in the White Book called *In Place of Strife* in 1969, though, these plans did not become reality, either. The last try of the government was establishment of *Commission on Industrial Relations* in 1969, but even this Commission was later dissolved by the government of Edward Heath.

In this difficult situation, in which was relationship between the government and trade unions, as well the economy of Great Britain, the Conservative party with its leader Edward Heath came into office in 1970. The government was realising the difficulty of situation very well and that's why it was trying from the beginning to change the post-war consensus, when it introduced measurements, such as cutting expenses for welfare state, cutting the taxes and not giving the subsidies to ineffective state companies. The government also introduced the new law in 1971 - *Industrial Relations Act*, which should have solved the relationship with trade unions, but it became impossible to use its provisions in reality. The fundamental U-turn of Edward Heath government was the miners strike in 1972, when the government was forced to accept all demands of miners. From this moment on, the government was not able to advocate its initial policy of not to exercise the post-war consensus. Trade unions were able to enforce their demands through the strikes more and more, which culminated in miners strike in 1974, which resulted in fall of Conservative government.

The reasons why Edward Heath government was not able to undermine the influence of trade unions were different. The main fault of the government was passing the only one bill (*Industrial Relations Act*), which should have covered the whole issue of trade unions. The result of this Act was only strong joint opposition of TUC against this Act. Passing this Act also resulted in a change of TUC, from the loose confederation to centralised organisation. The government also tried to introduce the official income policy, but trade unions refused to participate on it by no means, as trade unions are strong advocates of free collective bargaining. Determination of trade unions to strike was also supported by the changes of the labour market, which resulted in a big fall of employment in the industries in which the trade unions were traditionally strong, such as mining, railways, textile industry, agriculture and gas industry. Another reason was bad economic situation of Britain, which suffers with high unemployment, high inflation and low, even negative growth of GDP. This bad economic situation was even strengthened by the oil shock from 1973 and establishment of floating changing rates. There was also a matter of indecision of Edward Heath which was connected with advocating of initial goals, such as abandonment of post-war consensus and undermine the influence of trade unions. All these reasons led to incapability of the government to win over the trade unions and it even led to the fall of the government. It also had consequences within Conservative party, which after election defeat voted for its new leader – Margaret Thatcher. She introduced a new policy for Conservative party, which consisted of harder conservative policy, which is known as thatcherism and this new policy allowed to undermine the influence of trade unions in the Eighties.

Použitá literatúra

Primárne zdroje:

„Dismissal: your rights“, <https://www.gov.uk/dismissal/unfair-and-constructive-dismissal> (stiahnuté 6.4.2016)

„Industry Act“, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1972/63/section/10A> (stiahnuté 6.4.2016)

TUC annual report, 1970.

Department of Employment Gazzete, s.252.

„Spending data chart“, http://www.ukpublicspending.co.uk/spending_chart_1965_1985UKb_F0t (stiahnuté 5.4.2016)

„Growth of GDP“, Office for National Statistics <http://www.ons.gov.uk/ons/rel/elmr/explaining-economic-statistics/long-term-profile-of-gdp-in-the-uk/sty-long-term-profile-of-gdp.html> (stiahnuté 5.4.2016)

„Inflation Report“, Bank of England www.bankofengland.co.uk (stiahnuté 5.4.2016)

„A Better Tomorrow“, Conservative party manifesto, <http://www.conservativemanifesto.com/1970/1970-conservative-manifesto.shtml> (stiahnuté 6.5.2016)

Margaret Thatcher, *„Margaret Thatcher – The Autobiography“*, (London: Harper Press, 1995).

Sekundárne zdroje:

Norman Lowe, *„Mastering modern British history“*, (Basingstoke: Macmillan, 1998).

K.Coates, T. Topham, *„Trade Unions in Britain“*, (Glasgow: Fontana Press, 1988).

David Kynaston, *„Austerity Britain 1945-51“*, (London: Bloomsbury, 2007).

Andrew Marr, *„A history of modern Britain“*, (London: Macmillan, 2007).

John Charmley, *„A history of conservative politics since 1830“*, (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Brian Harrison, *„Finding a role?: the United Kingdom, 1970-1990“*, (Oxford: Clarendon Press, 2011).

Brian Harrison, *„Seeking a role. The United Kingdom 1951-1970“*, (Oxford: Clarendon Press, 2009).

Robert Taylor, „*The Fifth Estate-Britains Unions in the Seventies*“, (London:Routledge&Kegan Paul, 1978).

D. Della Port, M. Keating, „*Approaches and methodologies in the social sciences: a pluralist perspective*“, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Internetové zdroje:

„TUC timeline – 1945-1960“, [www. unionhistory. info](http://www.unionhistory.info)

„TUC timeline –1960-2000“, www. unionhistory. info

T. Clark, A. Dilnot, „*Long-term trends in british taxation and spending*“, The Institute for Fiscal Studies, Briefing Note no. 25. <http://www.ifs.org.uk/bns/bn25.pdf> (stiahnuté 5.4.2016)

„1960s and 1970s Radicalisation“, The National Archive,
<http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/alevelstudies/1960-radicalisation.htm>
(stiahnuté 6.5.2016)

„British Economics and Trade Union politics 1973-1974“, The National Archive,
<http://www.nationalarchives.gov.uk/releases/2005/nyo/politics.htm> (stiahnuté 22.4.2016).

„1972: Miners call off crippling coal strike“, [www. bbc. co.uk](http://www.bbc.co.uk),
http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/february/25/newsid_2516000/2516687.stm
(stiahnuté 6.5.2016)

„The Cabinet Papers 1915-1988 – Glossary“, The National Archive,
http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/help/glossary-n.htm#National_Incomes_Commission (stiahnuté 14.4.2016)